

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 52 (5261) 29 снежня 2023 г.

ISSN 0024-4686

Ва
ўсіх
кнігарнях
стар. 4—5

Прыгажосць
ўсяго
свету
стар. 12

Як
стаць
мудрацом?
стар. 14—15

У чаканні цудаў

Васіль Сумараў «Свята на Трактарным пасёлку», 1983 г.

Да Новага года засталіся лічаныя дні. Пераднавагодняя пара — асаблівы перыяд. У гэты час і дарослыя, і дзеці больш мараць, загадваюць жаданні, рыхтуюцца да самай чароўнай ночы. Атмасфера свята заўсёды ўздзейнічала на людзей, у тым ліку натхняла жывапісцаў на прыгожыя, працягтыя духам зімовай магіі палотны. Мастакі з задавальненнем малявалі прыбраныя ёлкі, заснежаныя вуліцы і вясёлыя гулянні, тым самым ствараючы навагодні настроі.

«Снягурка» (1890) Міхаіла Урубеля, «Шчаслівыя каляды» (1891) Віга Юхансена, «Калядны кірмаш» (1906) Аляксандра Бучуры, «Зіма» (1916) Барыса Кустодзіева, «Калядная раніца» (1916) Генры Мослера, «Новы год» (1967) Аляксандра Гуляева і многія іншыя карціны жывапісцаў з усяго свету даюць нам магчымасць акунуцца ў святочны цуд.

Не абміналі гэтую тэму і беларускія творцы, у чым можна ўпэўніцца, наведваючы праект «Свята ў вялікім горадзе: Новы год у савецкім стылі», што працуе ў Музеі гісторыі горада Мінска. Экспазіцыя прысвечана святкаванню Новага года ў нашай сталіцы другой паловы ХХ стагоддзя. Прадметы побыту, жывапісныя і графічныя творы, калекцыі паштовак, ёлчаныя ўпрыгажэнні. На выстаўцы прадстаўлены работы з калекцыі Музея гісторыі горада Мінска і Беларускага саюза мастакоў. Гэта гарадскія пейзажы аўтарства вядомых беларускіх мастакоў-жывапісцаў Васіля Сумарава, Віктара Яўсеева, Барыса Аракчэева, акварэлі, літаграфіі і лінаграфюры Рыгора Віткоўскага, Анатоля Тычыны, Сямёна Геруса, Івана Пратасені, пастэлі Веранікі Віткоўскай, тэкстыльныя скульптуры і арт-аб'екты ад Хрысціны Высоцкай, а таксама вясёлыя сюжэты зімовых забаў і прыгод на малюнках навучэнцаў дзіцячых мастацкіх школ беларускай сталіцы.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка павіншаваў хрысціян Беларусі, якія святкуюць Нараджэнне Хрыстова 25 снежня. «Нараджэнне Хрыстова — час для шчырай малітвы ў храме і душэўных сямейных вечараў, доўгачаканых дзіцячых падарункаў і ўсвядомленай добрачыннасці, падвядзення вынікаў і складання планаў на будучыню. Упэўнены, аб'яднання вернасцю да сваёй роднай Беларусі, разам мы зробім усё магчымае, каб кожны яе жыхар адчуваў сябе запатрабаваным і шчаслівым», — адзначыў Прэзідэнт.

Ініцыятыва. Праекты маладых аўтараў, звязаныя з кінематографам, разглядаюць у Міністэрстве культуры, піша БелТА. Кожную суботу начальнік аддзела па кінематографіі Ірына Дрыга чакае з ідэямі і праектамі маладых таленавітых аўтараў, рэжысёраў і прадзюсараў, якія жадаюць рэалізаваць свой патэнцыял у галёўнай кінастудыі краіны. Творчы моцны прадставіць свае ідэі ў сферы ігравога, нейгравага і анімацыйнага кіно. Прыярытэтным для Міністэрства культуры — праекты патрыятычнай і сацыяльна значнай тэматыкі. Матэрыялы (сінопіс, сцэнарый, кароткая інфармацыя аб праекце з пазначаннем тэрмінаў вытворчасці і прыкладнага бюджэту) трэба выслать загадзя на пошту Izamt@kultura.by.

Вярнісаж. XXVII Рэспубліканская выстаўка-конкурс дэкаратыўна-прыкладной творчасці навуэнцаў «Калядная зорка» адкрылася ў Мінску ў Нацыянальным цэнтры мастацкай творчасці дзяцей і моладзі. Гасцям прапанавалі больш за 500 індыўідуальных і калектыўных работ з усіх куткоў краіны. Усе яны выраблены ў розных відах і тэхніках дэкаратыўна-прыкладной творчасці (выцінанка, мастацкая саломка, лозапляценне, мастацкі роспіс, кераміка, дрэваапрацоўка, вышыўка, ткацтва, габелен і іншыя). Адкрыццё выстаўкі — працяг навагодняй дабрачыннай акцыі «Нашы дзеці» — «Белавежская пошта добра». Удзельнікамі выстаўкі-конкурсу сталі навуэнцы аб'яднаныя па інтарэсах вышэйшай і дэкаратыўна-прыкладной творчасці ўстаноў дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі, іншых устаноў адукацыі на ўзросце ад 8 да 16 гадоў. Арганізатарамі выступілі Міністэрства адукацыі і Нацыянальны цэнтр мастацкай творчасці дзяцей і моладзі.

• Выстаўка «Навагоднія цацкі, свечкі і хлапушкі...» адкрылася ў цэнтральнай частцы палаца Румянцавых і Паскевічаў, паведамлілі ў Гомельскім палацава-парковым ансамблі. Наведальнікі могуць убачыць навагоднія цацкі, вырабленыя з разнастайных матэрыялаў. Некаторыя з іх уяўляюць сабой антыкварную каштоўнасць. Так, самыя старыя створаны яшчэ ў канцы 1930-х гадоў. У экспазіцыі змешчаны ёланьчы аздабленыя з мінулага — забавныя чалавечкі, прыгожыя лясныя звяры і жыхары марскіх глыбін, агародніна, садавіна, кветкі, а таксама шары розных форм і памераў.

Тэатр. Спектакль «Залаты ключыч» паводле п'есы Аляксея Талстога падрыхтаваў да навагодніх святаў Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа. Паказы спектакля, у якім задзейнічаны два саставы актёраў, пачаліся 22 снежня. Тэатр чакае на «Залаты ключыч» глядачоў розных узростаў. Між тым пасля кожнага паказу ў снежні для глядачоў — навагодні паказ каля ёлкі. Галёўны персанаж казкі «Залаты ключыч» і сёння ўваходзіць у лік любімых дзіцячых герояў. У 1936 годзе Аляксей Талстой напісаў апавесць пра Бураціна паводле гісторыі Карла Калодзі, паэзіяй нарадзілася і п'еса.

• Тым часам спектакль-канцэрт «А ў нас у кабарэ...» у пастаноўцы рэжысёра Тацыяны Аксёнкай, Андрэя Гузія і Ірыны Шыцікавай падрыхтаваў Беларускі дзяржаўны маладзёжны тэатр. Як паведамляе агенцтва «Мінск-Навіны», глядачоў чакаюць яркія песенныя і танцавальныя нумары ў выкананні артыстаў Маладзёжнага тэатра, якія прымерцаў цікавыя і нечаканыя амплуа. Прам'ера спектакля-канцэрта «А ў нас у кабарэ...» адбудзецца сёння.

Свята. Калекцыя мелодый для гадзінніка на ратушынай вежы ў Віцебску папоўнілася чатырма навагоднімі кампазіцыямі. Раней гэтай тэматыкі ў «рэпертуары» прылады не было. Павіншаваць віцбячан і гасцей горада з надыдзямі святамі Віцебскі абласны краязнаўчы музей вырасіў кампазіцыйны «Зіма» («Поголок ледяной, дверь скрипучая»). Звонавую аранжыроўку атрымалі таксама «Три белых коня», дзіцячая песня «В лесу родилась елочка» і беларуская «Завіруха». Мелодыі гукаць на чарзе на працягу дня пасля бою курантаў. Дарэчы, апарат, які іх запісвае, закадзіраваны, — гэта італьянскі механізм. Мелодыі запісваюцца ў Італіі: ноты, якія набіваюцца пад назвы званы, шыфруюцца, а затым беларусы атрымліваюць коды.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Шаноўныя сябры!

Калектыў рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва» ад усяго сэрца віншуе вас з Новым годам і Калядамі!
Новы год — гэта не проста пачатак новага календара, гэта новыя надзеі, поспехі, перамогі. Няхай жа ў 2024-м вашымі нязменнымі спадарожнікамі будуць поспех і добры настрой, няхай радасць ад спраўджаных надзей і жаданняў ніколі не пакідае вас!
Прыміце нашы шчырыя пажаданні здароўя, дабрабыту, мірнага неба і новых дасягненняў на творчым шляху!
Спадыёмся на далейшае супрацоўніцтва і вашу падтрымку!

цікава ведаць

У Лунінецкай гімназіі з'явілася імя

Лунінецкі край багаты на літаратурную гісторыю. У Лунінец і на Лунінецчыне жылі і працавалі многія пісьменнікі. З гэтай старонкай звязаны лёс народнага песняра Беларусі Якуба Коласа. І невяпадкова многія асветніцкія мерапрыемствы ў горадзе і раёне праводзяцца пад знакам памяці пра аўтара «Новай зямлі» і «На ростанях». Адна з вуліц горада носіць імя Мікалая Каліновіча — пісьменніка, журналіста, гісторыка, які напісаў не толькі кнігу пра Лунінец, але і ўнікальны краязнаўчы нарыс «Палескія дні Аляксандра Блока», кнігу, да якой і сёння звяртаюцца ўсе даследчыкі павязана аўтара паэмы «Дванаццаць» з Беларуссю, Берасцейшчынай. Лунінец літаратурны, Лунінец асветніцкі — гэта і лёс выкладчыка гісторыі ў рэальным вучылішчы ў Лунінеці ў 1920-я гады Мікалая Пятровіча Анцукевіча (1892—1971), які нарадзіўся на Гомельшчыне, у Мазырскім павеце.

Мікалай Анцукевіч скончыў у 1911 годзе Бабруйскую гімназію. А ў 1919-м — Невыжскі гісторыка-філалагічны інстытут. Працаваў выкладчыкам у Лунінеці, пасля — у польскай гімназіі. Займаўся збіральніцтвам

палескага фальклору, народных легенд і паданняў. З 1933 года працаваў у Віленскай беларускай гімназіі. Некаторы час быў дырэктарам гэтай гімназіі. У пасляваенныя гады працаваў выкладчыкам Вільнюскага ўніверсітэта.

між іншым

Жыве Лагойскі край

Днямі адбылося «Літаратурнае падарожжа» на Лагойшчыну. Пісьменнікі, члены СІБ Анатоля Зэкаў, Рагнед Малахоўскай, Аляксандр Плавінскі, Іна Фралова, а таксама фатограф Дзмітрый Імховіч усклалі кветкі да помніка бязвінна забітым ахвярам Вялікай Айчыннай вайны ва ўрочышчы Іванаўшчына.

Наведалі таксама музей баявой славы ў гімназіі Лагойска. Перадалі ў яго фонд кнігу «Званой перазвод», якая восенню выйшла ў Выдавецкім доме «Звязда». У кніжным выданні сабраны творы сучасных пісьменнікаў на тэму вайны.

У актавай зале ўстановы адукацыі арганізатар падарожжа паэтэса Іна Фралова прадставіла творчыя гасцей, расказаў пра мінулыя вандроўкі. Пасля пісьменнікі прэзентавалі новыя кнігі «Званой перазвод» і чытанку «Верасок», адказалі на пытанні школьнікаў. Ад Мінскага гарадскога і Мінскага абласнога аддзяленняў перадалі ў школьную бібліятэку кніжкі сучасных творцаў.

Падчас сустрэчы атрымалі творчыя падарункі і самі госці. Песню «Жыве Лагойскі край» на словы Сяргея Давідовіча выканала пад гітару Анастасія Касьянава. Тэатральны калектыў «Маскі» пад кіраўніцтвам Іны Сарокі прадставіў міні-спектакль па творах Анатоля Зэкава.

Тасцінна сустрэў пісьменніцкі дэсант мясцовы Дом рамёстваў. Пакуль супрацоўнікі ўстановы на чале з дырэктарам Кацярынай Мароз зжурніліся з гасцямі ў беларускім танцы, каларытны Зюзя шчыраваў за ганчарным кругам.

Надпісы, зробленыя рукой кожнага госця, упрыгожылі збан ад Зюзі. Цяпер незвычайны падарунак чакае наступнай сустрэчы з творцамі, бо выраб з гліны патрабуе заканчэння тэхналагічнага працэсу — сушкі і абпальвання.

Госці бабыталі і ў сэрцы старажытнага Лагойска — месцы, дзе калісьці стаяў палац Тышкевічаў, пабудаваны па ўтульных вулках сучаснага адноўленага горада. Напрыканцы вандроўкі ўсклалі кветкі да помнікаў партызанкі Зінаіды Харчанка і герояў-афганцаў.

Як замкнёна ўдзячнасці за сардэчную сустрэчу на Лагойскай зямлі ў Доме рамёстваў, у мастацкай галерэі знамятага земляка Сяргея Давідовіча, гучалі вершы ў выкананні сталічных паэтаў.

Ганна СТАРАДУБ
Фота даслана аўтарам

стасункі

Вершы Яўгеніі Янішчыц — у Башкартастане

Пры жыцці творы палескай ластаўкі Яўгеніі Янішчыц, калі меркаваць па біябібліяграфічным даведніку «Беларускія пісьменнікі» (том шосты), былі надрукаваны ў перакладах на 16 моў народаў свету. Сярод іх — публікацыя на рускай (была і асобная кніга — «Спрosi у Чебрэца», кніга вершаў, якую ў перакладах Рымы Казаковай выдала ў «Светский писатель»), англійскай, балгарскай, венгерскай, грузінскай, іспанскай, казахскай, каннада (у «Анталогіі беларускай паэзіі») ў Індыі ў пераўвасобленні Б. Хінгамір), латышскай, літоўскай, малдаўскай, нямецкай, польскай, украінскай, чувашскай, чэшскай. Бібліяграфія ў «Беларускіх пісьменніках» (хаця шосты том выйшаў і ў 1995 годзе), што датчыць перыядыкі, — толькі да 1985-га... Былі за гэты час — за 38 апошніх гадоў — і пераклады на іншыя мовы. Павінны былі быць.

Вось цяпер, 19 снежня 2023 года, у галёўнай грамадска-палітычнай газеце Рэспублікі Башкартастан (Расійская Федэрацыя) — «Башкартастан» з'явілася падборка з сямі вершаў палескай ластаўкі ў перакладзе на башкірскаю мову. Перакладчыца твораў Яўгеніі Янішчыц — Ларыса Абдуліна, вядомая сучасная башкірская паэтэса і перакладчыца. «Творы Яўгеніі Янішчыц, якія я пераўвасобіла на сваю родную мову

да убілею беларускай паэтэсы, мне надзіва спадабаліся, — дзеліцца сваімі ўражаннямі Ларыса Абдуліна. — Я і надалей, проста ўпэўнена ў гэтым, буду звяртацца да яе творчасці. Дарэчы, азнаёміўшыся з вершамі Яўгеніі па-руску, я напрасіла сваю беларускую сяброўку паэтэсу Святлану Быкаву зрабіць усё ж падрадоўнік з беларускіх, арыгінальных тэкстаў. Спадыюся, што не памылілася і данесла да башкірскага

чытача ўсе сэнсы, закладзеныя Яўгеніяй Янішчыц у яе лірычных шчыраваннях».

А што да іншых перакладаў, то ў юбілейны для Я. Янішчыц год (у 2023-м ёй споўнілася 675 гадоў), у вераснёўскім нумары найстарэйшага марыйскага літаратурна-мастацкага часопіса «Ончыко» (Расійская Федэрацыя, Яшкар-Ала) надрукаваны вершы нашай слаўтай зямлячкі ў перакладзе на марыйскую мову. Перакладчыца сямі твораў Яўгеніі Янішчыц на марыйскую мову — Анаоль Ціміркаеў.

Паэтычная спадчына палескай ластаўкі — унікальны творчы складнік для знаёмства з Беларуссю і беларусамі. І калі на іншых мовах будуць з'яўляцца новыя пераклады паэзіі Яўгеніі Янішчыц — свет шырэй будзе ведаць сапраўдную Беларусь з яе шматвекавымі духоўнымі, народнымі традыцыямі.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

юбілеі

Пакліча за сабой СВЯТЛО...

У Лапацінскай сельскай бібліятэцы-музеі А. Блока адбыліся мерапрыемствы, прысвечаныя 70-годдзю паэта, журналіста, перакладчыка, эсэіста Валерыя Грышкаўца.

Павіншаваць юбіляра, успомніць славетных землякоў прыехалі госці з Пінска, Брэста і Лунінца.

Са словамі ўдзячнасці за доўгае і плённае супрацоўніцтва звярнулася да юбіляра дырэктар Пінскай раённай бібліятэкі імя Я. Янішчыц Вольга Антанчук, якая перадала Ганаровую граматы аддзела культуры Пінскага раённага выканаўчага камітэта. Старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ Таццяна Дзямідовіч ад імя старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алеся Карлюкевіча ўручыла Валерыю Грышкаўцу Граматы і віншавальны ліст ад калег па творчым цэху. Аглядальнік абласной газеты «Заря» Ірына Арлова павіншавала юбіляра ад імя Саюза журналістаў і абласной газеты, дзе доўгі час працаваў публіцыст. Кіраўнік літаратурнага клуба «Пінчукі» Жанна Завацкая падзякавала паэту за вялікую кансультывую працу, падтрымку

пачаткоўцаў і захаванне літаратурнай спадчыны рэгіёна. Пра тое, што не змяняецца цікавасць да літаратурных здабыткаў, ішла гаворка і падчас экскурсіі па блокаўскіх мясцінах. Валерыя Грышкавец, які цяпер працуе ў музеі А. Блока ў вёсцы Лапаціна, правёў гасцей дарогамі знакамітага паэта. Падчас экскурсіі і ўрачыстай цырымоніі абмяркоўвалі падзеі мінулага ў кантэксце сучаснага, згадвалі пісьменніка, літаратуразнаўцу, крытыка, публіцыста, аўтара кнігі «Палескія дні Аляксандра Блока» Мікалая Калінковіча.

Аб рабоце па захаванні спадчыны славетнага земляка М. Калінковіча, даследчых, творчых поспехах лунінецкага краязнаўцы Таццяны Канапацкай распавяла ветэран педагогічнай працы, лунінчанка, член камісіі па мемарыялізацыі памяці Мікалая Калінковіча Наталля Казанкова. А легенда беларускага турызму, экскурсавод, складальнік незабытых маршрутаў па Піншчыне Таццяна Хавагіна прэзентавала даведнік «Па мясцінах Першай сусветнай вайны на Піншчыне».

Таццяна АНАТОЛЬЕВА

Выдавецтву «Адукацыя і выхаванне» — 30!

У Мінску адбыўся вялікі вечар, прысвечаны 30-годдзю з дня заснавання дзяржаўнага выдавецтва «Адукацыя і выхаванне». У ім прынялі ўдзел прадстаўнікі дзяржаўных органаў, грамадскіх арганізацый, супрацоўнікі выдавецтва розных гадоў, калегі і партнёры. Сярод іншых — і Саюз пісьменнікаў Беларусі. На святочнай вечарыне творчую арганізацыю прадстаўляў член Праўлення, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў. Ад імя кіраўніцтва творчага саюза ён павіншаваў калектыв выдавецтва з круглай датай, пажадаў новых творчых поспехаў, накіраваных на выхаванне юных пакаленняў, актыўнага супрацоўніцтва з Саюзам пісьменнікаў Беларусі і ўручыў Ганаровыя граматы, а таксама падарункі — галоўнаму рэдактару часопіса «Вясёлка» Анастасіі

Радзікевіч, галоўнаму рэдактару часопіса «Пралеска» Святлане Штабінскай, галоўнаму рэдактару часопіса «Роднае слова» Наталлі

Шапані і галоўнаму рэдактару часопіса «Здоровый образ жизни» Вользе Ванінай.

Павел КУЗЬМІЧ
Фота з сайта test.aiv.by

Ад Камітэта па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь

АБ РАБОТАХ, ДАПУШЧАНІХ ДА ЎДЗЕЛУ Ў КОНКУРСЕ НА САІСКАННЕ ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ 2024 года

У адпаведнасці з пунктам 9 Палажэння аб Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь, зацверджанага Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 5 мая 2006 г. № 300 «Аб Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь», з мэтай шырокага азнаямлення грамадскасці, прадстаўляецца інфармацыя аб работах і аўтарскіх калектывах, якія дапушчаны да ўдзелу ў конкурсе на саісканне Дзяржаўных прэміяў Рэспублікі Беларусь 2024 года.

Падкамітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне навукі і тэхнікі паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе на саісканне Дзяржаўных прэміяў Рэспублікі Беларусь у галіне навукі і тэхнікі 2024 года дапушчаны наступныя работы і аўтарскія калектывы:

Гардзеі Валеры Віталевіч, Шкадарэвіч Аляксей Пятровіч, Дзямічаў Яўгеній Яўгенавіч, Жыбуль Сяргей Віктаравіч, Кінчыкаў Ігар Уладзіміравіч, Шаброў Алег Васільевіч. Работа «Распрацоўка, асваенне вытворчасці і эксплуатацыі пастаўкі сістэм радыёэлектроннай барацьбы для абароны ад беспілотных лятальных апаратаў».

Вылучана адкрытым акцыянерным таварыствам «КБ Радар» — кіруючая кампанія холдынга «Сістэмы радыёэлектронікі».

Прадстаўлена Дзяржаўным ваенна-прамысловым камітэтам Рэспублікі Беларусь: Сахарук Дзмітрый Аляксандравіч, Круглікаў Сяргей Уладзіміравіч, Сівашка Аляксандр Барысавіч, Шабанаў Віктар Паўлавіч, Барадзін Віктар Вялянцінавіч. Работа «Стварэнне тактычнага беспілотнага авіяцыйнага комплексу оптыка-электроннай паветранай разведкі блізкага дзеяння».

Вылучана ўстановай адукацыі «Ваенная акадэмія Рэспублікі Беларусь».

Прадстаўлена Міністэрствам абароны Рэспублікі Беларусь:

Лапа Віталій Віталевіч, Цыганяў Аляксандр Рыммавіч, Пірагоўская Галіна Уладзіміраўна, Чарноўка Дзмітрый Уладзіміравіч, Дармешкін Алег Барысавіч. Работа «Распрацоўка, вытворчасць і прымяненне новых форм комплексных мінеральных угнаенняў у Рэспубліцы Беларусь».

Вылучана рэспубліканскім навуковым даччыным унітарным прадпрыемствам «Інстытут глебазнаўства і аграхіміі».

Прадстаўлена Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі;

Длугунювіч Вячаслаў Андрэевіч, Жагора Мікалай Адамавіч, Ісаевіч Анатоль Уладзіміравіч, Ніканенка Сяргей Віктаравіч, Тарасова Вольга Барысаўна. Работа «Стварэнне нацыянальнай сістэмы метралагічнага забеспячэння Рэспублікі Беларусь у галіне лазернай тэхнікі і оптыкі».

Вылучана дзяржаўнай навуковай установай «Інстытут фізікі імя Б.І. Сцяпанавы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі».

Прадстаўлена Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі;

Басякоў Міхаіл Нічыпаравіч, Вягера Іван Іванавіч, Дэвойна Алег Георгіевіч, Жарскі Уладзімір Уладзіміравіч, Залескі Віталій Генадзьевіч, Руды Віктар Віктаравіч. Работа «Распрацоўка і ўкараненне высокаэнергетычных тэхналогій і абсталявання для апрацоўкі матэрыялаў з мэтай павышэння канкурэнтназдольнасці прадукцыі машынабудавання».

Вылучана дзяржаўнай навуковай установай «Фізіка-тэхнічны інстытут Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі».

Прадстаўлена Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі;

Абламейка Сяргей Уладзіміравіч, Жураўкоў Міхаіл Анатольевіч, Басякоў Сяргей Міхайлавіч, Недзьведзь Аляксандр Міхайлавіч, Шчарбакоў Сяргей Сяргеевіч, Богусь Рыхард Пятровіч. Работа «Мадэлі і тэхналогіі штучнага інтэлекту і іх прымяненне ў розных сектары эканомікі і сацыяльнай сферы Рэспублікі Беларусь».

Вылучана Беларускай дзяржаўнай універсітэтам.

Прадстаўлена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь;

Богош Вадзім Анатольевіч, Валкавец Аляксандр Іванавіч, Гусінскі Аляксандр Уладзіміравіч, Кандрашоў Дзясніс Аляксандравіч, Капшай Аляксей Андрэевіч, Свірыд Максім Сяргеевіч. Работа «Распрацоўка і асваенне вытворчасці радыёдыягностычнага абсталявання міліметравага дыяпазону даўжынь хваль».

Вылучана ўстановай адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі».

Прадстаўлена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь;

Мінчых Андрэй Мікалаевіч, Маліноўскі Аляксандр Анатольевіч, Голубеў Валеры Вячаслававіч, Домаш Генадзій Вячаслававіч, Касцюк Сяргей Міхайлавіч, Сідарэвіч Віктар Іванавіч. Работа «Стварэнне комплексу інавацыйных імпартазамшчальных машын для дарожна-будаўнічай галіны».

Вылучана адкрытым акцыянерным таварыствам «АМКАДОР» — кіруючая кампанія холдынга».

Прадстаўлена Міністэрствам прамысловасці Рэспублікі Беларусь.

Падкамітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе на саісканне Дзяржаўных прэміяў Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры 2024 года дапушчаны наступныя работы і творчыя калектывы:

Маторная Ганна Дзмітрыеўна, Лісавенка Таццяна Віталевіч, Ламановіч Ніна Іосіфаўна, Громаў Уладзімір Валер'евіч, Шабеца Дзмітрый Алегавіч, Кеда Аляксандр Аляксандравіч. Оперны спектакль «Дзікае паляванне караля Стаха» У. Солтана ў пастаноўцы Вялікага тэатра Беларусі 2021 года.

Вылучаны Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатрам оперы і балета Рэспублікі Беларусь.

Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь, Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам будаўніцтва і архітэктуры Рэспублікі Беларусь;

Бельцоўкаў Віктар Уладзіміравіч, Ганчароў Аляксандр Міхайлавіч, Заяц Ірына Валяцінаўна, Малахаў Валерыя Юр'евіч, Первіцкі Сяргей Віктаравіч, Шах Софія Мікалаеўна. Работа «Праектаванне і стварэнне гісторыка-культурнага аб'екта «Мемарыяльнае комплекс «Ола» ў Светлагорскім раёне Гомельскай вобласці».

Вылучана Светлагорскім раённым выканаўчым камітэтам.

Прадстаўлена Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь, Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам будаўніцтва і архітэктуры Рэспублікі Беларусь.

Камітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь, падкамітэт па Дзяржаўных прэміях у галіне навукі і тэхнікі, падкамітэт па Дзяржаўных прэміях у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры звяртаецца да кіраўнікоў арганізацый, устаноў, вышэйшых навучальных устаноў, прадпрыемстваў, арганізацый дзяржаўнага кіравання, грамадскіх аб'яднанняў з просьбай прыняць удзел у абмеркаванні пералічаных работ і аўтарскіх калектываў.

Водзвышы спецыялістаў, матэрыялы грамадскага абмеркавання, прапановы і заўвагі па работах, аўтарскіх калектывах і аўтарах прымаюцца да 15 верасня 2024 года па адрасе: 220072, г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 66, каб. 317, сакратарыят Камітэта па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь.

Тэл./факс (017) 275-24-56.

На кніжных

Накіраванасць на ўмацаванне сяброўства

У Акадэміі навук прэзентавалі першы том кнігі «Сі Цзіньпін. Аб дзяржаўным кіраванні» на беларускай мове. Выданне ўбачыла свет у выніку супрацоўніцтва беларускага выдавецтва «Мастацкая літаратура» і кітайскага Выдавецтва літаратуры на замежных мовах. Гэтая кніга з моманту свайго выхаду і распаўсюджвання атрымала шырокі грамадскі рэзананс і высокую ацэнку міжнароднай супольнасці. І публікацыя яе на беларускай мове дае магчымасць нашаму грамадству лепш зразумець Кітай, а таксама спрыяе працягу плённага супрацоўніцтва паміж дзвюма краінамі.

Напярэдадні прэзентацыі Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Кітайскай Народнай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Се Сяаон зазначыў, што гэтая праца мае вялікае значэнне як для Кітая, так і для ўсяго свету:

— Выданне першага тома кнігі «Сі Цзіньпін. Аб дзяржаўным кіраванні» на беларускай мове з'яўляецца, безумоўна, важнай падзеяй супрацоўніцтва нашых выдавецкіх і медыяколаў. І ў той жа час гэта яркае сведчанне высокага ўзроўню нашага цеснага кітайска-беларускага гуманітарнага абмену. Я ўпэўнены, што гэтая кніга абавязкова дазволіць беларускім чытачам яшчэ лепш спазнаць і асэнсаваць гістарычную глыбіню культуры і аснову шляху развіцця Кітая. І таксама дапаможа зразумець канцэпцыю кіравання Камуністычнай партыі Кітая, каму яна служыць і на каго абапіраецца, дазволіць спазнаць кітайскую мудрасць для будовы яшчэ больш цудоўнага свету. Я перакананы, што прэзентацыя кнігі «Сі Цзіньпін. Аб дзяржаўным кіраванні» і сімпозіум па дзяржаўным кіраванні яшчэ раз дэманструюць высокі ўзровень і асаблівасці кітайска-беларускіх адносін. Гэта абавязкова будзе садзейнічаць далейшаму

ўмацаванню ўзаемадаверу, узаемараўмення, узаемаадукацыі і традыцыйнага сяброўства паміж нашымі народамі. А таксама выведзе на больш высокі ўзровень абмен вопытам у пытанні дзяржаўнага кіравання паміж нашымі краінамі.

— Гэта важны зборнік ідэй і падыходаў кіраўніка Кітая, сябра нашага Прэзідэнта, з'яўляецца настольнай кнігай для ўсіх, хто цікавіцца гісторыяй і практыкай дзяржаўнага будаўніцтва КНР. У ёй абагульнены ўнікальны жыццёвы і прафесійны вопыт, напрацоўкі вялікай каманды аднадумцаў, якія знаходзяцца побач з Сі Цзіньпінам, — адзначыў першы намеснік старшыні Адміністрацыі Прэзідэнта Беларусі Максім Рыжанкоў.

Трэба сказаць, што кніга складаецца з чатырох тамоў, якія гарманічна аб'яднаны паміж сабой і фарміруюць адзінае цэлае. У многіх з васьмнаццаці раздзелаў першага тома разглядаюцца пытанні дзяржаўнага кіравання, устойлівага развіцця эканомікі з акцэнтам на інавацыі і рэвалюцыі ў энергетычным сектары. А, напрыклад, культура ўяўляецца як «мяккая сіла» і адзін з найважнейшых фактараў дзяржаўнага кіравання. Можна тут даведацца і пра тое, што Камуністычная партыя Кітая прытрымліваецца падыходу, арыентаванага на народ, напоўнены шчырым пачуццём дзяліць з ім адзін лёс і жыць агульнымі думкамі.

— Традыцыя беларуска-кітайскіх узаемаадносін абумоўлена агульнасцю прынцыпаў унутранай і знешняй палітыкі, супадзеннем поглядаў на праблемы ў сусветным парадку дня. Кіраўнікі нашых дзяржаў з'яўляюцца добрымі сябрамі, рэгулярна праводзяць сустрэчы, што дае дадатковы імпульс развіццю самых розных сфер узаемадзеяння, — сказаў першы намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Андрэй Кунцэвіч. — Нават знаходзячыся далёка адно ад аднаго, Кітай і Беларусь актыўна развіваюць культурныя, эканамічныя

Фота БелТА.

і палітычныя сувязі з моманту ўстаўлення дыпламатычных адносін, якія ўмацоўваюцца кожны год. Выданне кнігі «Сі Цзіньпін. Аб дзяржаўным кіраванні» — яшчэ адзін праект, накіраваны на далейшае ўмацаванне сяброўства, узаемнага даверу і супрацоўніцтва паміж нашымі краінамі ў гуманітарнай сферы.

Першы том кнігі «Сі Цзіньпін. Аб дзяржаўным кіраванні» дазволіць шырокаму колу чытачоў не толькі лепш зразумець, што ўяўляе сабой сёння сацыялізм з кітайскай спецыфікай, але і больш даведацца пра кітайскі народ і яго жыццё. У выдавецтве «Мастацкая літаратура» сёння працягваецца праца і над наступнымі тамамі выдання. Так, ужо пераслалі кітайскім калегам пераклад другой кнігі, заключана пагадненне аб выданні другога і трэцяга тамоў. Вяліка верагоднасць, што потым прыйдзе чарга і чацвёртага.

— Улічваючы і вялікі аб'ём першага тома кнігі, і саму яе спецыфіку, пераклад не мог і не павінен быць вельмі

хуткім. Наколькі я памятаю, у нашага перакладчыка Дзмітрыя Пятровіча асноўная праца заняла 8-9 месяцаў. Пасля пераклад быў ацэнены кітайскаму боку на рэцэнзію для ўнясення магчымых правак. Нягледзячы на спецыфіку кнігі, мова яе дастаткова простая, што робіць выданне даступным і для самых розных слаёў насельніцтва, і для перакладчыкаў з розных краін. А кніга, заўважу, перакладзена ўжо больш чым на 30 моў свету, — тлумачыць дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Аляксей Бадак. — У працэсе падрыхтоўкі першага тома пытанні ў асноўным датычыліся выкарыстання таго ці іншага слова ў канкрэтным кантэксце. Нам, дарэчы, не агучылі імёны рэцэнзентаў, але, безумоўна, гэта прафесіяналы ў сваёй справе. І пераклад Дзмітрыя Пятровіча яны ацанілі як вельмі добры. Увогуле, скажу, што гэта не першы наш сумесны беларуска-кітайскі праект і нашы кітайскія партнёры заўсёды вельмі адказна ставяцца да выдання сваіх кніг за мяжой.

Алена ДРАПКО

У Коласаўскім музеі абмеркавалі новыя праекты

Настойліва грукаецца ў дзверы новы, 2024-ы, год. Наколькі плённым ён будзе для прапаганды беларускага прыгожага пісьменства, яшчэ пакажа час. Але ўжо сёння складаюцца новыя планы, вызначаюцца новыя прэзентацыі і чытацкія канферэнцыі. У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа прайшла сустрэча, на якой вызначаны найбліжэйшыя клопаты ў гэтым кірунку.

У час перамоў з кіраўніцтвам музея старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксей Карлюкевіч звярнуў увагу на розгалас, які сярод кнігавыдаўцоў і пісьменніцкай грамадскасці выклікаў шэраг нядаўніх фестываляў дзіцячай кнігі, дзіцячага чытання, што прайшлі на пляцоўцы музея. А гэта найперш — і традыцыйнае свята «Міхасёвы прыгоды», якое ўжо двойчы праводзілася ў Коласаўскім доме. Дырэктар музея Ірына Мацяс адзначыла, што наступны фестываль дзіцячай кнігі запланаваны на 29 лютага. Ён будзе прысвечаны развіццю з зямлі, надыходу вясны. Чакаецца выхад наўмысна да гэтай падзеі кнігі з адным з урыўкаў з паэмы

народнага песняра Беларусі «Новая зямля». Дарэчы, да папярэдняга фестывалю Выдавецкі дом «Звязда» немалым для сённяшняга часу накладам выпусціў кнігу Якуба Коласа «Каляды» — таксама змест склаў асобны раздзел з неўміручай паэмы.

На найбліжэйшы час запланавана ў музеі і прэзентацыя цэлай паэтычнай бібліятэкі, над якой у Выдавецкім доме «Звязда» рупіліся некалькі гадоў запар. Размова — пра калектыўны зборнік, якія прадстаўляюць паэзію аўтараў з Берасцейшчыны і Гомельшчыны, Гродзеншчыны і Віцебшчыны. Укладальнікам гэтых кніг выступіў старшыня секцыі паэзіі Саюза пісьменнікаў Беларусі галоўны рэдактар часопіса «Польмя» Віктар Шніп. Мяркуюцца, што на прэзентацыю будуць запрошаны літаратуразнаўцы, крытыкі, даследчыкі сучаснай беларускай літаратуры.

Абмеркавалі ў Коласаўскім музеі і іншыя ініцыятывы, сярод якіх і пашырэнне прасторы коласанства ў рэгіёнах нашай краіны, своеасаблівыя вандруючыя літаратурна-краязнаўчыя экспедыцыі і работа перасоўных экспазіцыяў, прысвечаных жыццю і творчасці класіка.

Раман СЭРВАЧ
Фота Кастуся ДРОБАВА

чытаем з «Белкігай»

У «Звяздзе» падсумавалі кнігавыдавецкі плён

Болей чым 120 тысяч экзэмпляраў — гэтулькі кнігі пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда» ў 2023 годзе. Калі быць дакладнымі — агульны тыраж склаў 120 147 экзэмпляраў. Гэта — 86 кніг, большая частка з якіх сацыяльна значная літаратура, выдадзеная ў межах дзяржаўнага заказу.

Найбольшы тыраж у «Зборніку твораў для дадатковага чытання ў VI класе», які пабачыў свет у серыі «Школьная бібліятэка», — 23 119 экзэмпляраў.

Істотнае месца ў кнігавыдавецкай працы «Звязды» займае дзіцячая літаратура. У 2023 годзе пабачылі свет кнігі Кацярыны Хадасевіч-Лісавой «Новыя прыгоды лісачкі Красуні», «Палёт на Вухуцію», «Па чырвоных стрэлках...», а таксама «Беларускія народныя казкі ў апрацоўцы Якуба Коласа», Якуба Коласа «Каляды», Іны Фраловой «Дзе была, сарока?», Генадзя Аўласенкі «Як сем сыноў лесніка чорта перахітрылі», Ірыны Карнаухавай «Дверной дом», Таццяны Дземідовіч «Мармеладное лето», Валерыя Кастручына «Чудо-ягода», Міколы Чарняўскага «Дзе ўзяць красоўкі для Слана?», хрэстаматы для малодшых школьнікаў «Верасок» (укладальнік Іна Фралова) і інш.

Кнігі «Звязды», адрасаваныя юным чытачам, можна знайсці ва ўсіх кнігарнях ААТ «Белкніга» ў розных вялікіх і малых гарадах, гарадскіх пасёлках краіны, а таксама ў іншых сетках кніжнага гандлю ў Беларусі — у кнігарні «Акадэмікніга» ў Мінску, на розных кнігагандлёвых інтэрнэт-рэсурсах.

Даволі часта дзіцячая літаратура «Звязды» прэзентуецца на розных фестывальных пляцоўках — на традыцыйным гарадскім кніжным фестывалі ў Мінску «У гасцях у Францыска Скарыны», у Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа — на кніжным фестывалі «Міхасёвы прыгоды», у Гродне, Брэсце, Гомелі, Карэлічах, Баранавічах, Беразіно, Асіповічах і іншых кніжных, асветніцкіх мясцінах Беларусі.

Кастусь ЛАДУЦКА

Фота Касярына Дробава.

Дзеля новага прачытання айчыннай гісторыі

У Выдавецкім доме «Звязда» прайшлі перамовы аб супрацоўніцтве з маскоўскім выдавецтвам «Молодая гвардия».

Госцем беларускага медыйнага і кніжнага выдавецтва былі галоўны рэдактар славутага выдавецтва «Молодая гвардия» пісьменніца і музыкантаўца Марыя Залеская і аўтар «молодогвардейской» серыі «Жизнь замечательных людей» член Саюза пісьменнікаў Беларусі Вячаслаў Бандарэнка. З беларускага боку ўдзел у перамовах прыняў дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда», старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксей Карлюкевіч.

Размова ішла пра сумесную працу над падрыхтоўкай кніг найперш для серыі «Жизнь замечательных людей». Згадваўшы папярэдні, мінулы дзесяцігоддзю, вопыт, калі менавіта ў гэтым праекце пабачылі свет кнігі Алега Лойкі пра ўсходнеславянскага і беларускага першадрукара Францыска Скарыну і народнага песняра Беларусі Янку Купала. Відавочна, што ў новым часе і ранейшыя персанажы беларускай культуры, асветніцтва, увогуле беларускай гісторыі патрабуюць новага прачытання. А шмат пра каго трэба было б расказаць у праекце выдавецтва «Молодая гвардия» і ўпершыню. І М. Залеская, і В. Бандарэнка, і А. Карлюкевіч асабліва ўвагу звярнулі на герояў Вялікай Айчыннай вайны. Кнігі, прысвечаныя ім, несумненна, будуць аднолькава цікавыя і ў Беларусі, і ў Расійскай Федэрацыі.

Сяргей ШЫЧКО

Беларусь памятае

У рамках рэспубліканскага круглага стала «Гістарычны шлях Савецкай Беларусі», які прайшоў у Інстытуце гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, адбылася прэзентацыя кнігі серыі «Беларусь памятае: у імя жыцця і міру» «Вярхоўны Савет БССР першага склікання (1938—1947)», якая выйшла ў выдавецтве «Беларусь».

Кніга прысвечана 85-годдзю з дня стварэння Вярхоўнага Савета БССР і падрыхтавана супрацоўнікамі Інстытута гісторыі НАН Беларусі. У выданні разглядаецца гісторыя фармавання канстытуцыйнай асновы беларускай дзяржаўнасці ў рамках узнікнення і дзейнасці Вярхоўнага Савета БССР першага склікання (1938—1947) у мірны даваенны час, у гады Вялікай Айчыннай вайны і цяжкія першыя пасляваенныя гады. Кніга знаёміць чытачоў з жшчём і дзейнасцю выбітных людзей, якія сталі дэпутатамі Вярхоўнага Савета. Выданне ўключае шматлікія фатаграфіі, фотакопіі архіўных дакументаў, перыядычнага друку. Дэпутатам, якія загінулі ці прапалі без вестак у гады вайны прысвечаны

асобная частка. Кніга выдадзена тыражом 800 асобнікаў на рускай, беларускай і англійскай мовах.

Выхаванне працягваецца

Кніга аглядалніка Выдавецкага дома «СБ. Беларусь сегодня» Андрэя Мукавозчыка «Адкрыты ўрок: чаму вучыць дарослых» з ілюстрацыямі мастака Алега Карповіча, якая нядаўна пабачыла свет у выдавецтве «Беларусь» стала сваім роду працягам папярэдняй — «Чаму вучыць дзяцей».

Зразумела, адкуль з'явілася яе назва — першы «адкрыты ўрок» для ўсёй краіны прайшоў 1 верасня 2022 года. Падзагалоўак тлумачыць: «Чаму вучыць дарослых». Выданне павінна быць карысным для тых, хто ўжо ведае, чаму вучыць дзяцей, але спыняецца перад непад'ёмнай задачай навучання неадвучаных у свой час дарослых. «Хто даць апору, пакажа, куды глядзець, падставіць плячо і дапаможа з абгрунтаваннем пазіцыі даросламу? Бацькам,

актывісту, агітатару, ды таму ж настаўніку? З імі хто пагаворыць пра рэчы складаныя, не спрашчаючы мову, улічваючы складанасць праблемы? Я б, як кажуць, у агітатары пайшоў — але няхай мяне навучаць!

Так з'явілася задума кнігі «Адкрыты ўрок: чаму вучыць дарослых». Потым ажыццявілася — вынік перад вамі. Спадзяюся, нейкія тэксты і тэзісы з гэтай кнігі чытачам спатрэбяцца ў жыцці», — звяртаецца да чытача аўтар.

Кніга адрасавана ў першую чаргу тым, каму даводзіцца вучыць іншых, апаніраваць нязгодным. Але пачытаць яе варта ўсім.

Праект створаны пры фінансавай падтрымцы ў адпаведнасці з Указам Прэзідэнта № 131 ад 31 сакавіка 2022 года.

Не спыніцца. Запаволіцца

Запаволены канец восені, старт зімы, на носе ўжо новы каляндарны год, імкнецца ўпрыгожыць гэты час, бы каляровыя ліхтарыкі на гарадскіх вячэрніх вуліцах. Лістападаўская «Маладосць» адметная юбілейнымі матэрыяламі, прысвечанымі Паўлу Шпілеўскаму і Яўгенію Янішчыц. Прозу прадстаўляюць Аляксандр Бычкоўскі, Іван Мелаў, Сяргей Белаар, паэзію — Валерыя Галаўко, Таццяна Каленік, Віктар Гардзеі і Марыя Шкляр. Працягваецца публікацыя занатовак з запісных кніжак Уладзіміра Караткевіча, што бачыцца вельмі дарэчным, бо не так даўно быў дзень нараджэння класіка. Васіль Зуёнак распавядае амаль дэтэктыўную гісторыю са свайго студэнцтва. Музейнымі знаходкамі дзеліцца Мікола Трус. Архіўныя матэрыялы, якія тычацца Саюза пісьменнікаў БССР, дэманструюць і аналізуюць Вячаслаў Селяменеў і Кастусь Лешніца. Тых, хто неаб'якава да беларуска-сербскіх літаратурных узаемасувязей, будзе цікава рэцэнзія вядомай многім беларусам сербскай пісьменніцы Даяны Лазаравіч, а таксама нізка перакладаў Івана Чароты. Ясенія Аляксеева прадстаўляе чарговую пастаноўку «Навальніцы» А. Астроўскага.

Проза: фантазмагорыя, рэшткі мінулага, эклектыка

«*Легенда таму і легенда, што ніхто не ведае дакладных фактаў. Факты, вядома справа, рэч упартая, толькі псуваюць прыгажосць добрай гісторыі*». Аповесць «Вясковыя легенды» Алясы Бычкоўскага заснавана на падзеях сучаснасці, а на першы погляд. Быццам знаёмая многім гісторыя пра непрынятага і незразумелага атачэннем творцу, заглыбленага ў нязбыўныя мары пра прызнанне, даўншыфара, які стаіць жывы нелюбімай справай. Што можна прасачыць, калі ўгледзецца пільней? Фальклорная аснова (нездарма ў тытуле прысутнічае слова «легенды»), казкаваць, калі аб'явацца на тэатральны наспрацоўкі, прысвечаны казкам чарадзейным. Тут і спадчына романтизму — адзінокі герой, які моцна адрозніваецца ад іншых у акружэнні, высокі творчы мэты, выразная асаблівасць роўна аманальнаму «непадабенству» — выключны слых, быццам дар. Пошукі творчага натхнення, музыка, няшчасная закаханасць, кніны навакольных за быццам адсутнасць побытавага інтэлекту. Іншы шлях на канаваны Іллю — вырагавач чалавека, на доўгі час замкнёнага ў нашым часе і рэчаіснасці.

Самы малады прэзак нумара, Іван Мелаў, пільны гісторык, прапанаваў два невялікія, але не па важкасці думкі, абразкі. Замалёўкі дзіцячай будзённасці ў «Дамку» адлюстроўваюць жаданне мець сваё месца адасаблення. У «Радаўніцы» выспяваюць думкі аб тым, якім незаўважным і мізэрным для гэтага свету ёсць чалавечы жыццё: «*Забываюць месцы, забываюць край, забываюць людзі атачальнасць. Гэта наводзіла тугу, асабліва калі я знайшоў крыж з надпісам: «Пахавана цела». І усё, толькі нечытальныя даты і ініцыялы чалавека. І жыву ён не сотню гадоў таму, а зусім нядаўна. А сітуацыя тая ж: што ты быў, што цябе і не было*».

«*Усё браць пад сумненне*». Цыкл апаваднанняў Сяргея Белаара пад назвай «Трыбунальская Інстыгаторыя», які быў распачаты яшчэ ў 2022 годзе (№ 5, 10), працягваецца і ў адзінаццатым нумары «Маладосці». Гэтым разам чытача чакаюць «Слёзы Перуна», «Мёртва вада», «Швайфурцкая зеляніна», «Згінула экспедыцыя». Няпростае тэксты з дэтэктыўным, навукова-фантастычным і гістарычным (хутчэй, псеўдагістарычным) складнікамі, пакрыццямі паваротамі сюжэтаў, багата інкруставаныя дыялогамі, цытатамі-эпіграфамі, іншамойнымі выразамі, напрыклад, з лацінскай, англійскай, польскай моў (зрэшты, патлумачанымі або яснымі з кантэксту). Можна спадзявацца на працяг.

Паэзія: гісторыя, час, шлях

Маладая паэтка Валерыя Галаўко ў нізцы «Верас і паўжмені жыта» працягвае нітку мінулага нашай Айчыны,

што раскручваецца ад старажытнасці да сучаснасці, захоўвае і пакідае нам такія мудрагелістыя і часта ненаўмыслныя спалучэнні з'яў, якія фарміруюць светапогляд. Агульначалавечы ўкладаецца ў беларускі кантэкст праз блізкія вобразы, узмацаваныя, праламленыя праз бачанне аўтаркі. У кожнага ёсць свае героі і прыклады, свае «месцы моцы». Што ў беларускім кантэкście можна параўнаць з пачаткам Сусвету? Вытокі Віліі. Пошук асноў, усведамленне таго, як уладкаваны свет — патэтычная метафізіка Валерыі Галаўко, пранікнёнае даследаванне хітраспляцення розных элементаў міфалагічнага мыслення, напрыклад, традыцыйнай культуры і рэлігіі.

*мне аб'якава,
колькі мне накувала яззюла
мне аб'якава бо
я жывая да веку вякоў
пакуль ідзе карагоднае кола
пакуль гучыць усяночны дзікунскі спеў
які прымушае блытаць зямлю і неба*

Ілюстратар, дызайнер, паэтэса Таццяна Каленік прапанаваў свой «Алгарытм сучаснасці» Т тут выяўляецца жанчына ў будзённасці, у асаблівых стасунках са з'явамі, якія падаюцца абсалютна звыклымі, калі агучваць іх як слоўнікавыя паняцці: адасобленасць, думкі, мары, цішыня, час... Знаёмае жаданне — наведзі парадка навокал і ў думках, набыццэ ў «адасобленасці» (не адзіноты, не адчуванасці, а толькі жаданне пабыць у цішыні), быццам застыць у моманце. І тут лірычную гераіну не пакідае час — самая дарагая рэч у нашым жыцці, валюта, якую кожны расходвае па-свойму: з карысцю альбо марнатраўна. І героі Таццяны Каленік, Час, прымушае перапыніць заміранне, «каб не спыніўся рух»:

*цік-так,
цік-так,
цік-так —
качаюцца вядзерцы,
а ў гомане быцця,
ускінушы каромыслы
на рамень,
губляецца
Час.
Мой Час...*

«Год ці век — не зразумець нікому» — вершы Віктара Гардзея, вядомага паэта з Ганцавіччыны, уключаюць развагі аб хуткаплыннасці жыццёвага кругабегу. У творах лірычных героі намагаюцца злавіць тую нябачную лейцы, засяродзіцца на падзеях і людзях, але гады — бы кароткія імгненні. У развагах — адвечныя пытанні задаюцца праз родныя паэту вобразы, родныя праз усё жыццё — вёска, хата, жанчына, абраз Божай Маці... Быццам рэквіем па пустых вёсках гучыць верш «Зайшоў — пакланіся», дзе сумленна збудаваны вясковы дом застаецца пакінутым:

*Заходзь і жыві, бо нягожа пустому
Стаяць на развілцы з травой ля парога
Нядаўна гасціннаму сельскаму дому,
Стаяць без малітвы і Духа Святога.*

Марыя Шкляр робіць словам сваёй падборкі «шлях»: і шлях да сябе, і шлях дамоў, шлях у каханні, шлях спасціжэння свету. Паэтка знаходзіць час на самарэфлексію, самалекаванне, паказваючы, які часта незаўважна мы трапляем у залежнасць ад патрэбы не быць самотнымі, але і не ведаем, ці менавіта гэта неабходна.

*я не падобна на лекі ад адзіноты,
хоць і сама цябе наіцца прымала ад суму
раніца, поўдзень, абед, надвячорак
дадому
еду і з табой вадою запіваю пігулку*

Юбілей. Дакументы. Сведкі. Навальніца

«*Толькі нядаўна зразумеў, што мора мая мачымая. І вось я паступова набліжаюся да яе*». У рубрыцы «Знакі эпохі» — працяг публікацыі з запісных кніжак Уладзіміра Караткевіча, якія захоўваюцца ў аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Гэтым разам — нататкі ад 1970 года, прысвечаныя падарожжю на цеплаходзе «Победа» па Чорным моры (Адэса — Севастопаль — Ялта — Сочы — Сухумі — Новарасійск — Ялта — Адэса).

Тамара Аўсянік ва знаёміць чытача з адметнасцямі жыццёвага шляху і творчасці Яўгенію Янішчыц, а таксама з яе падрабязным радаводам, які суправаджаецца грунтоўнай тлумачальнай запіскай. Матэрыял багата ілюстраваны, будзе карысны і спецыялістам-філолагам, і аматарам беларускай літаратуры. Глыбока асабістымі і кранальнымі, удзячнымі і шчырымі бачацца дарчыя надпісы, пакінутыя паэткай сваім блізім і знаёмым, адчуваецца, што не было ў жыцці Палескай ластаўкі выпадковых людзей — для кожнага знаходзіліся словы. Напрыклад, наступнае паэтка пакінула Нілу Гілевічу, з якім перапісвалася яшчэ са школьных гадоў: «*Дарагі Ніл Сямёнавіч, сардэчнае дзякуй Вам за кветлы, без якіх немагчымы ўзлёт. Хай вочна бруццця ця святлая крынічанка, адкуль выцякае Ваша цудоўная паэзія. Заўсёды Ваша вучанка Жэня Янішчыц. Мінск, 8.X.1974 г.*»

Кароткі агляд кнігі Івана Чароты «Далгляды беларуса-беласерба» прапанаваў пісьменніца і перакладчыца Даяна Лазаравіч (уласна, у яе перастварэнні кніга пабачыла свет на сербскай мове). Аўтарка вызначае «галоўнае жаданне акадэміка Чароты — каб свяціцца

беларускага і сербскага народаў не заставацца на ўзроўні дзякуйных дэкламацый, а ўсведамляцца пасродкам гістарычных ведаў і замацоўвацца рэальнай сучаснай практыкай». У працяг тэмы літаратурнага пабрацімства Беларусі і Сербіі — вершы Адама Пусліча, Радавана Караджыча, Томіслава Ёванавіча і іншых сербскіх пісьменнікаў у перакладзе Івана Чароты.

Адзін з пастаянных аўтараў «Музейнай гасцёўні» «Маладосці» Мікола Трус распавядае аб буднях Акадэміі навук 1920—1930 гг. (тады яшчэ БАН), абапіраючыся на музейныя матэрыялы. У прыватнасці, будзе цікава пазнаёміцца з дакументамі, звязанымі з асобамі Рыгора Мурашкі, Міколы Аляхновіча, Пётруся Броўкі, Ілары Барашкі, Івана Замойціна і Міхася Лынькова.

Два лісты сталі асновай артыкула «За працу ўзяўся камсамольскі маладыняк...», два лісты, пра якія распавядае цяпер паэт-класік Васіль Васільевіч Зуёнак. Першы ў 1959 годзе накіраваў у рэдакцыю «Маладога аратэга» тады «студэнт 5 курса аддзялення журналістыкі БДУ» Зуёнак В., у якім была просьба да рэдактара Андрэя Александровіча распавесці аб працы газеты, якая была аб'ектам даследавання ў дыпломнай рабоце будучага выпускніка (адзначым, што ў час перапіскі газета ўжо была пераўтворана ў часопіс). Другі ліст, падрабязны і ветлівы — праз 9 дзён студэнт-дыпломнік атрымаў у адказ. Надзвычай кранальныя гісторыя на дакументальнай аснове з дэтэктыўным элементам і з першых рук, як кажуць.

Кандыдат філалагічных навук, даследчык гісторыі беларускай літаратуры XIX ст. Ігар Запрудскі прысвяціў артыкул двухсотаму юбілею Паўла Шпілеўскага, прызнанага пісьменніка, этнограф, фальклорыста, журналіста, тэатральнага крытыка. Навуковае разважне аб ступені засваення спадчыны П. Шпілеўскага, рэцэпцыі яго творчага набытку ў XIX — пачатку XXI стст., а таксама асобна аб літаратурным дэбюце чалавека, які да нашага часу выклікае мноства супярэчлівых меркаванняў аб сабе ў чытацкай аўдыторыі, апавяданні «Знаёмая незнаёмка» (1851 г.).

Вячаслаў Селяменеў і Кастусь Лешніца прапаноўваюць матэрыял «Пісьменніцкая арганізацыя прадэманстравала ідэю... трываласць», які на аснове дакументаў Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь асвятляе падзеі сярэдзіны XX ст. Прадстаўлена дакладная запіска К. Т. Мазурава (на той час — сакратару ЦК КП Беларусі), датаваная 23 лютага 1963 г., дзе можна знайсці звесткі з творчых лёсаў членаў Саюза пісьменнікаў БССР, напрыклад, Уладзіміра Караткевіча, Янкі Брыля, Рыгора Барадуліна, Вячаслава Адамчыка, Барыса Сачанкі і многіх іншых, інфармацыю аб якасным і колькасным складзе арганізацыі, аб дынаміцы развіцця, асновах.

«...атрымліваецца не драма жанчыны свайго часу, няздольная на асабісты выбар, а калейдаскоп вобразаў, якія не вельмі вяжучыя адзін з адным, але пакідаюць у душы адчуванне надмернай тугі...» У рубрыцы «Мастацтва» — рэцэнзія Ясенію Аляксеевай «Навальніца» — маладым, ці Як утапіцца ў жабніку», прысвечаная пастаноўцы па матэрыялах аднаго з класічных драматычных твораў А. М. Астроўскага, гэтым разам уасобленага на сцэне Тэатра юнага гледчага.

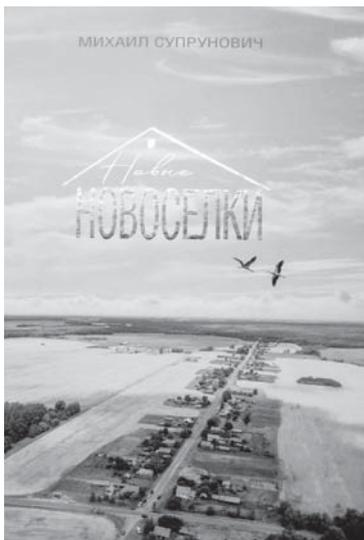
У адзінаццатым нумары па-за зместам на другой старонцы аўтар «Маладосці» дзеліцца меркаваннем аб супрацьстаянні друкаваных і электронных выданняў, а таксама аб ролі кнігі ў сучасным свеце.

Кацярына ЦІМАНОВІЧ

Новае — у краязнаўчай публіцыстыцы

Нядаўна ў рады Саюза пісьменнікаў Беларусі прынялі вядомага ў краіне чалавека, вядомага прадпрымальніка Міхаіла Супруновіча. Прынялі па секцыі публіцыстыкі за кнігу «Спяшайцеся рабіць добро». І вось да чытача прыйшла яго другая кніга — «Новыя Навасёлкі».

Літаратар простымі словамі, шчыра і пранікліва расказвае пра сваю родную вёску — Новыя Навасёлкі Калінкавіцкага раёна Гомельскай вобласці. Прыгожа аформленае, выкананае на высокім мастакім, паліграфічным узроўні, выданне пабачыла свет у мінскім кніжным выдавецтве «Форум».

З прадмовы Міхаіла Супруновіча да сваёй сапраўды спавядальнай працы, якая з'яўляецца працягам яго шчырага, сардэчнага стаўлення да роднага паселішча праз дзейныя справы, праз падтрымку жыцця ў гомельскай глыбінцы: «У сваёй кнізе ўспамінаў «Спяшайцеся рабіць добро» (Мінск, 2021) я прывёў сведчанні з энцыклапедыі пра тое, што мая родная вёска Новыя Навасёлкі існуе з пачатку 1920-х гадоў, а размешчаныя поруч Навасёлкі (старыя), адкуль і выйшлі нашы прашчурны, вядомыя з канца XVIII стагоддзя. Аднак пасля дадаковай працы ў архівах высветлілася, што Новыя Навасёлкі былі адбудаваны ў 1939 годзе, а Навасёлкі каля рэчкі Іпа згадваюцца пад 1552 годам. Гэта стала адной з прычын, па якой я вырашыў працягнуць свае даследаванні і апевод пра нашу малую радзіму. Узіраючыся ў глыбіню стагоддзяў, бачу, што ў гісторыі гэтых вёсак, як у лютарку, адбыты няпростыя, велічныя, шматпакутны і геарграфічны лёс усяго беларускага народа».

Кніга «Новыя Навасёлкі» складаецца з двух асноўных раздзелаў — «Зямля і людзі» і «Другая маладосць прыходзіць

да тых, хто першую збярэ». Аўтар кнігі выбірае сваю ўласную манеру знаёмага і адкрытага, занатаванага ім матэрыялу пра жыццё вясцоўцаў. Як упарты даследчык-шукальнік Міхаіл Супруновіч ідзе па роднай вёсцы. Ад адной хаты да другой. Нікога не мінае Міхаіл Андрэевіч. Гэта для нас, чытачоў, такое падарожжа з'яўляецца віртуальным, а публіцыст падшоў да кожнага дома, сустрэўся з яго насельнікамі, зазірнуў у сямейныя альбомы, спыраша выслухаў, а следам і распытаў пра саміх суразмоўцаў, пра змены ў іх жыцці за апошнія дзесяцігоддзі, усё, што здолелі яны ўспомніць, занатаваў і з жыцця іх папярэднікаў, блізкіх людзей. У кнізе нязмушана выкладаецца сацыяльна-

побытавая гісторыя кожнай сям'і, а значыць, разам тэчэцца адзінае палатно жыцця вёскі Новыя Навасёлкі праз многія гады. «Гісторыя Новых Навасёлкаў, створаных у пяраэдзень Вялікай Айчыннай вайны, у трэцім дзесяцігоддзі новага XX стагоддзя, вырастала з гісторыі краіны і чалавечых лёсаў, — піша Міхаіл Андрэевіч. — Уласна кажучы, жыццё нашых вясцоўцаў — і ёсць гісторыя самой вёскі. Вёска, якой яшчэ няма і стагоддзя. Сяляне з вуліцы Сялянскай! Праўда, яшчэ пару чалавек інтэлігенцыі, выхадцаў з нашых жа сялян. У аснове ўкладу жыцця — хрысціянскія каштоўнасці, сэнс і сутнасць усяго існавання. І ўсё ж, якімі б падобнымі ні былі чалавечыя лёсы, кожны — унікальны. Што ні хата, то свой непаўторны свет...»

Памагатым у нашым віртуальным падарожжы па Новых Навасёлках выступае багаты ілюстрацыйны матэрыял. Фотаздымкі суправаджаюць аўтара ва ўсіх сустрэчах з землякамі. Міхаіл Андрэевіч распытае людзей, размаўляе з імі каля падворкаў і каля іх хат, разам ідзе па роднай вёсцы, не толькі выслуховае іх цяпер ужо гістарычныя згадкі, але і занатавае сённяшнія клопаты. А як цікава разглядаць старыя здымкі перадавікоў 9-й пяцігодкі (1971—1975) брыгады в. Новыя Навасёлкі саўгаса «Каплічы»! Адкрытыя, шчырыя твары землякоў — даярак, цялятніцы, трактарыста, шафэра, газэлетразваршчыка і нават мужчыны-добра. Цяпер ужо ніхто і не згадвае такую форму ідэалагічнай, выхаваўчай працы з людзьмі. Хіба што яшчэ ў райцэнтрах і ў буйных прамысловых калектывах вясця дошкі гонару... А, між тым, шкада. Людзям заўсёды патрэбна ацэнка іх працы...

У кнізе — і этнаграфічныя дэталі, згадкі пра вясковыя мянучкі. Вельмі

цікавым падаецца расповед вясковай настаўніцы Валянціны Аляксееўны Ус. Сталага веку жанчына не проста ўспамінае, а параўноўвае часіны, дзеліцца звычайнымі, здавалася б, фактамі, разумееш, што праз іх мы атрымаем крынічную, шчырую інфармацыю пра тых ці іншыя сацыяльныя, грамадскія з'явы, пра тое, што ўплывала і працягвае ўплываць на развіццё грамадства. І ў папярэднія дзесяцігоддзі, і ў сённяшнія дні.

Якраз гэта і прыцягвае ў кнізе Міхаіла Супруновіча «Новыя Навасёлкі» — спаваяднасьць, шчырасць, адкрытасць яго суразмоўцаў, надзвычайнае жаданне публіцыста разгаварыць землякоў. Веды самога аўтара і яго блізкіх людзей, проста аднаўясцоўцаў паказваюць узровень грамадзянскага стаўлення да жыцця не толькі ў адной далёкай і невядомай для большасці чытачоў вёсцы на Гомельшчыне, у Калінкавіцкім раёне, а яшчэ і ўзровень стаўлення да сацыяльных, грамадска-палітычных працэсаў. У гэцце прысутнічае галоўнае — тое, што дапамагае чалавеку заставацца чалавекам.

Міхаіл Супруновіч — дзейны памагаты ў справе падтрымання жыцця ў Новых Навасёлках, захавання памяці пра сваю вёску-радзіну. Літаратар жыве аднымі клопатамі з людзьмі, з якімі ці то сам даўно знаёмы, ці то яны з'яўляюцца дзецьмі, нукамі яго даўніх суседзяў.

Можна смела, без перабольшвання, заўважыць, што створаная М. Супруновічам кніга — добры ўзор краязнаўчай публіцыстыкі, напамін многім гараджанам, што выйшлі яны з вёскі, што проста абавязаны нешта варта зрабіць для захавання Вясковай Атлантыды, а значыць — і нашай роднай Айчыны, нашай Беларусі.

Мікола БЕРЛЕЖ

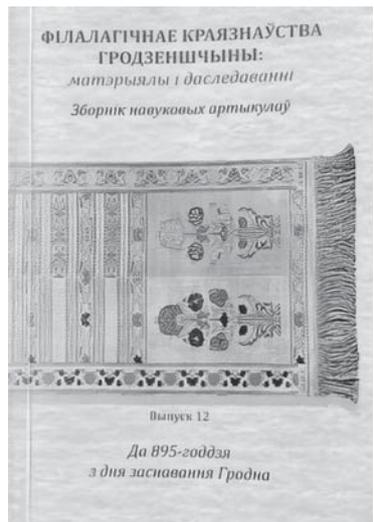
Кантэнт духоўнага жыцця

Кафедра беларускай філалагіі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта выдае зборнікі «Філалагічнае краязнаўства Гродзеншчыны: матэрыялы і даследаванні». Шкадую, што раней не зацікавіўся іх зместам. Вось зараз трымаю ў руках чарговы, толькі што выдадзены ў гродзенскай выдавецтве «ЮрСаПрынт», дванадцаты па ліку, выпуск зборніка, падрыхтаваны прадстаўнічай рэдакцыйнай калегіяй. Дзеля «гісторыі пытання» пералічу ўсіх, хто аб'яднаўся ў гэтым клопаче, — Ж. С. Сіплівеня, А. С. Садоўска (галоўны рэдактар), Т. А. Аляшкевіч, Р. К. Казлоўскі, А. Э. Сабуць, С. М. Тарасова, І. М. Хлусевіч, М. А. Якалцэвіч, Н. І. Кашубовіч, Н. Э. Шандарова. У кожнага з іх — і свае вядомасці ў навуковым свеце. Рэцэнзентамі дванадцатага выпуску выступілі кандыдат філалагічных навук, дацэнт А. І. Багдзевіч, доктар філалагічных навук, прафесар В. А. Ляшчынская.

Што ж адкрываецца перад чытачом у зборніку навуковых артыкулаў? У трох раздзелах — «Лінгвістычнае краязнаўства», «Літаратурнае і фальклорнае краязнаўства» і «Сучасная навука ў гонар Гродна» — аб'яднаны 35 прац. Улічваючы ў большасці выпадках іх арыгінальнасць, жаданне аўтараў рознай навуковай вагі (выступаючы ў зборніку і зусім маладыя навукоўцы) паказаць штосьці адметнае і нечаканае ў разглядае пытанні духоўнага свету, духоўнага жыцця на Гродзеншчыне, «Філалагічнае краязнаўства...» па праве прэтэндуе на энцыклапедычнага характару зборнік. Энцыклапедычнага — у сэнсе шырокага адлюстравання тэматычнага дыяпазону. Мяркуюць самі — вось назвы толькі некаторых артыкулаў: «Амаль мастацкая тэрміналогія»: самабытнасць народных назваў лекавых раслін» (В. Асоцкая), «Тапанімічная прастора вёскі Кашэўнікі» (І. Бубновіч), «Дзеяслоўныя фразеалагізмы гаворак Гродзеншчыны са значэннем абстрактнай дейнасці» (К. Грынашкевіч), «Мікратапонімы Васілішкаўскага сельсавета Шчучынскага раёна» (В. Гук), «Мядовыя» прыказкі і фразеалагізмы

ў беларускай дыялектнай мове» (М. Даніловіч), «Вобраз каня ў фразеалагічнай карціне свету беларусаў (на матэрыяле гаворак Гродзеншчыны» (А. Кавальчук), «Адапелятыўныя і адыменныя прозвішчы Шчучынскага раёна» (Л. Козел)... І за кожнай з назваў — пранікненне ў глыбінныя пласты народнага жыцця.

Хіба не ўражлівай з'яўляецца тэма раскрыцця тапанімічнага свету вакол, напрыклад, Васілішак?! Як тут не згадаць словы легендарнага вучонага М. І. Надзежына: «Тапаніміка — гэта мова Зямлі, а Зямля ёсць кніга, дзе гісторыя чалавечая запісваецца ў геаграфічнай наменклатуры». І яшчэ — словы нашага, беларускага, паэта Алеся Письмянкова: «Чытаю тапаніміку — свой край чытаю родны»... Імяны канкрэтных мясцін — гэта згадка пра філасофію жыцця на той ці іншай тэрыторыі, пра людзей, іх памкненні і іх погляды на развіццё не толькі пэўнай дзялянкі, уласнага кавалачка зямлі, але і ўсёй мясцовасці, якая іх у пэўны гістарычны адрэзак часу атуляла. І шчучынскія, васілішкаўскія мікратапонімы валодаюць шматзначнасцю, красамоўна расказваюць пра мясціну, яе суладнасць з больш

шырокай прасторай і часам. Зазірніце ў Васілішкі і іх блізкія ваколіцы. «У дадзеным артыкуле, — чытаем на пачатку даследавання В. А. Гука «Мікратапонімы Васілішкаўскага сельсавета Шчучынскага раёна», — прадстаўлены мікратапонімы — разнастайныя назвы мясцовых геаграфічных аб'ектаў, занатаваныя ў розных населеных пунктах Шчучыншчыны, пераважна ў ваколіцах вёскі Бакшты Васілішкаўскага сельсавета. Утваральнай базой для такіх адзінак сталі лексемы, якія ўтрымліваюць асаблівасці жывёльнага і расліннага свету, рэльефу, ландшафту, размяшчэнне аб'ектаў, іх прызначэнне або прыналежнасць пэўным людзям». Батанічны сад —

сад на месцы былога панскага маёнтка каля в. Даліняны... Бэзы — поле з правага боку ўздоўж дарогі Бакшты — Плёткі... Жвіранка — поле каля в. Рагелеўцы... Занявішка — поле злева ад возера Нявішка. Назвы — аснова для падарожжа па родных мясцінах. А даследаванне — як падказка для намаганняў па краязнаўчай працы і студэнтаў, і школьнікаў пад кіраўніцтвам настаўнікаў. Шмат што знікае бяследна. І хіба не задача навуковых росшукаў — захаваць тое, што можна захаваць з мінуўшчыны, данесці да новых часін!?

Вельмі грунтоўным падаецца і наступны раздзел зборніка — «Літаратурнае і фальклорнае краязнаўства». У полі зроку аўтараў — творчасць Вячаслава Адамчыка, Міколы Арочкі, Мар'яна Дуксы, Уладзіміра Варавы, Васіля Быкава, Максіма Танка... Адкрыццём для чытача, відавочна, стане артыкул пра пісьменніка, які нарадзіўся ў Гродне («Позірк праз «Ветравое шкло» Стаса Ільіна: спроба кампаратывісцкага аналізу А. А. Брусевіча).

«Філалагічнае краязнаўства Гродзеншчыны» — гэта не проста зборнік, які збірае артыкулы, даследаванні з нагоды самога яго выдання. Кніга ў некаторых ступені падсумоўвае клопаты, планавую працу выкладчыкаў і студэнтаў, а таксама калег, якія сябруюць, кантактуюць з вядомай і аўтарытэтай ВУНУ краіны. Чытаючы працы Р. Казлоўскага, А. Сабуць, А. Ручка, М. Даніловіча, М. Якалцэвіча і іншых аўтараў, разумееш, што ва ўніверсітэце ідуць зладжаныя навуковыя даследаванні, у многім перспектыўныя, вызначальныя, якія ўплываюць на развіццё гуманітарнай навукі на Гродзеншчыне.

Кастусь ЛЕШНІЦА

«Новы год, прыйдзі чароўнай казкай!»

Напярэдадні навагодніх святаў прапануем увазе нашых чытачоў традыцыйную нізку зімовых вершаў.

Змітрок МАРОЗАЎ

Ноч перад Раством Хрыстовым

Бяссонне. Поўнач. Немата.
Душу вярэдыць напамінак
Пра кроў нявінну Хрыста
І слёзы Маці Магдаліны.

Здаецца, я таксама жыву
У век пачварнага Пілата,
І быў распяты на крыжы,
Ні перад кім не вінаваты.

Бяссонне. Поўнач. Немата.
Я ажываю ва ўспаміне,
І дух пакутніка Хрыста
Мяне да рання не пакіне.

Анатоль ЗЭКАЎ

Навагодня

З трыццаці першага на першае
згадаць нам, пакуль і жыць,
тыя справы, што завершаны,
тыя справы, што вяршыць.

Быццам бы вярстою межавай
час раскроіў каляндар,
і ўжо кожны з нас усцешаны
вышынёй уласных мар.

Мары недзе даляглядзяцца,
а за далягядам тым,
можа, нешта з іх і спраўдзіцца,
калі ж не — то не бяды,

бо праз год усё паўторыцца —
марыць будзем зноў васьм так
мы пра тое, што не спорыцца
і не вершыцца ніяк.

Ды няма нічога грэшнага
ў тым, што шмат не здзейсніў ты:
з трыццаці першага на першае
з лішкам марыцца заўжды.

Зінаіда ДУДЗЮК

Навагодняя ноч. Трэба вершы пісаць,
Каб пасля не знікала натхненне,
Каб цвіла ў тых радках маладая вясна,
Зачароўвала нас захапленнем.

Трэба думаць высока пра заўтрашні дзень,
Ён пакуль невядомы, як космас.
У наступнае з добрай надзеяй глядзець,
Уяўляць яго светла і ўзнёсла.

А пасля проста жыць, працаваць,
наспяваць,
Не адпрэчваць найлепшых памкненняў,
І адхлання ў прыемных сустрэчах шукаць,
І адорваць любоўю імгненні.

Валеры МАКСІМОВІЧ

З Калядамі!

З Калядамі, са святкамі
Я вас віную, людзі!
Хай з Божым Нараджэннем
Усё ў вас добра будзе!

Хай споўняцца, хай спраўдзяцца
Гарачыя жаданні
І спадзяванні вашыя,
І вашыя чаканні!

Хай чуд, у сне прымроены,
Наяве завітае
І шчасцейка-капрызніца
Нарэціце вас пазнае.

У сонечным, у велічным,
У чудадзейным ззянні
Ці прыйдзе, ці то вернецца
Найшчырае каханне.

Хай вас вітаюць ветліва
Зарніцы у нябёсах
І дзён святочных болей
У вашым шчасным лёсе.

Хай тое існа спраўдзіцца,
Што так патрэбна сэрцу.
Хай будзе вера моцнаю
І больш ва ўсім каб сэнсу.

Хай зорка віфлёмская
Над вамі ярка ззяе
І ад варожай нечысці
Заўжды аберагае.

Хай дзіўна заварожвае
Сваім чароўным бліскам

Насустрач ёлкам, песням, карагодам,
З мяшком жаданняў, радасцей, турбот.

Ад веку ў век, ад году ў год васьм так
Страчаюцца вартанікі планеты,
Успыхваюць яны святлом Сусвету
І дораць чуд нам — шчасця добры знак.

Яўген ПЯСЕЦКІ

Прыпынюся перад снежнем,
Азірнаю ў лістапад —
Дзесяці там па мокрых сцэжках
Ходзіць восень каля хат.

А наперадзе — снягамі
Упрыгожаныя дні,
Рэчкі ўкрытыя ільдамі,
Лес у белай цішыні.

Срэбрам сыпле з вершаліны —
Толькі ветрыкам кране...
Там чырвоная каліна
Зачакалася мяне.

Гронак горкую спакусу
Не астудзіць снегавей.
Перад снежнем прыпынюся
І ў зіму пайду далей.

***

Новы год, прыйдзі чароўнай казкай!
І агнём зімовым зіхаці.
Будзь дабрэйшым з намі, калі ласка,
Радасці ды шчасця прынясі.

Закружы сняжынак карагоды
І ля ёлкі весела танцуў,
Каб усе казалі «З Новым годам!
Год мінулы, толькі не крыводуі!»

Надзея ПАРЧУК

Не за грамі Новы год

Зіма... Палеская зіма
То снегам сыпле, то дажджамі.
А дні ляцяць і нездарма,
І Новы год не за гарамі.

Ён на парозе ўжо стаіць,
Падворак, мабыць, аглядае.
«Ці можна мне ў вас пагасціць?» —
Дазволу хутка запытае...

І мы рыхтуемся да свят,
Нібы да казаннага дзіва,
Бо ў нас здаўна такі абрад:
Вітацца з гасцейкам шчасліва.

А Новы год і праўда госць —
Доўгачаканы і адметны.
Ён дорыць людзям весялосць
І не шкадуе мару светлых.

Дык з надыходзячым, сябры!
Няхай заўсёды вам шануе!
Хай снегам поўняцца двары,
А ўлетку сонейка шчыруе!

Васіль КАЗАЧОК

Нечаканая госця

Зіма, нібыта снег на галаву,
Сарвалася з нябёс драпежным птахам,
І кіпцямі ўчапілася ў траву.
Роў ноччу вецер над збялелым дахам.

А на дасвеці палагоднеў птах —
Той, што не ведаў жалю і супыну.
Растрос дашчэнтну белую пярэну,
Зняможаны, затоўся ў кустах.

Такога гвалту не чакаў ні я
І ні, тым больмі, мая сяброўка восень.
Але ў зімы ёсць тактыка свая:
Прыісці тады, калі яе не просяць.

Галіна НУПРЭЙЧЫК (ПЛАКСА)

Мінулагодня

Год у былое бязьвіць з карагодамі,
Звонам крывіталёвым і водарам ёлачным,
З бляскам гірлянд і Мароза прыгодамі,
Сполахам зорным іскрыць ферверачным.

Год увайшоў у газетныя літары —
Лёг на палосы радочкамі роўнымі,
Вывіўся ў відэа песнямі-кліпамі
І наталіўся падзеямі рознымі.

І адлятае сняжынкамі белымі
У лабірынты камп'ютарнай памяці,
Што захавае з усімі адценнямі
Летнія ночы, зімовыя раниці.

Году старога старонкі адметныя
Будуць і ў новым удзячнасцю поўніцца.
Думкі і справы прыгожыя, светлыя
Рухаюць час і нашчадкамі помняцца.

Сафія Крылевіч (12 гадоў) «Каляды».

Алена КОТАВА

***

Мароза я пішу не першы год.
Што напрасіць? Ужо і думаць цяжка.
Паклічуць зноў сняжынку ў карагод,
І Новы год адчыніць дзверы ў казку.

А што прасіць? Нясынна час імчыць
І хутка біць пачнуць уначы куранты.
Жыціц ляціць! О, як жыціц ляціць!
І мы ў ім кружым, быццам арлянтны.

Сталеем мы, жадаем стаць мудрэй,
І разумеем, што не ў рэчах шчасце.
Хай будзе ўсім хоць трохі весялей,
Ніколі вочы зайздрасць нам не засціць.

Нарэшце зіма

Нарэціце марозам скавала ўсе рэчкі,
Не чутны бег хваль, і чарот не шуміць.
Ты дома хутчэй займай месца ля печкі,
Глядзі, як агонь у ёй добра гарыць.

Пакінуў мароз выцінанкі на шыбах,
У срэбра бярозы адзеў за акном.
Не хочаш да печкі — тады ў лес на лыжах,
Глядзі, як засыпала ёлкі сняжком.

Глядзі, зіхаціць як пад сонцам сумётны.
Як кружаць сняжынку ў крутым віражы.
І пішаць ты песню, бо чуеш зноў ноты.
Не чуоцца ноты? То вершы пішы!

І лучыць звязам нерушным
Далёкага ды з блізім.

Дык з новымі Калядамі!
Хай вам іматкроць прыбудзе!
Святла вам віфлёмскага
У ваши душы, людзі!

Алена БРЫЦКАЯ

Навагодняя сустрэча

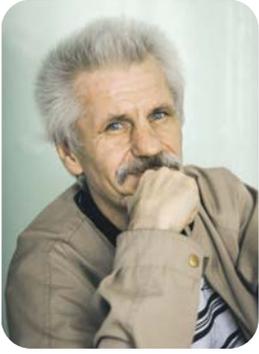
Зямля заснула пад блакітным снегам,
І дрэвы — ва ўрачыстай цішыні.
Зіхочуць зоркі — дзіўныя агні,
Спяшаюць коні беспрывітных бегам.

Гнядшымі правіць сталы чалавек:
Разважлівы, сур'ёзны, барадатны.
Жыціц яго падзеямі багата,
А ў дзейнасці яго — кароткі век.

З другога боку — супрацьлеглай далі —
Па звонкай-звонкай цішыні палёў
Імчыцца тройка белых скакуноў,
Запрэжаныя ў залатыя сані.

Трымае лейцы прыгажун-юнак:
Задзірысты такі, адчайны, смелы,
Ён у адзенні серабрыста-белым,
Бы прынец з краіны «Зорны Задыяк».

Хто гэта едзе? Едзе Новы год
Насустрач адыходзячому году,

Вітаўт ЧАРОПКА

У калядны дзень па горадзе крочкі дзівосны на выгляд чалавек. Увагу людзей прыцягвала і яго вопратка — чорнае панашанае паліто да шчыкалатак і чорны высокі кацялок на галаве, і яго высокая трохі згорбленая постаць, хударлявы твар з рэзкімі рысамі, вялікі нос і засяроджаныя на нечым нябачным вочы, нібыта чалавек не заўважаў навакольны свет. Яскравы святочны ўпрыгажэнні на будынках, мітусліва ў прадчуванні свята плынь людзей, што цякла па вуліцах, існавалі не для яго. Чалавек выглядаў выхадцам з нейкага іншага свету, дзе засталіся яго думкі і пачуцці, а гэты свет яго ніяк не цікавіў. Кій у руках служыў відэаочна данінай мінулай модзе, бо, мяркуючы па яго цвёрдым кроку, чалавек мог абсыціся і без лішняй дапамогі.

Людзі па-рознаму ўспрымалі гэтага чалавека. Адно лічылі яго карнавальным персанажам, другія дзіваком, трэція проста клоунам для смеху! Чалавек не зважаў ні на цікаўныя

і здзіўленыя позіркы, ні на смех, які гукаў яму ўслед.

Нейкі насмешнік з'едліва спытаўся ў яго:

— Гэтая ўбогая рэч на вашай галаве называецца капелюшом?

Чалавека не кранула і гэтая з'едліва насмешніка.

— А гэтую нікчэмную рэч пад вашым капелюшом вы называеце галавой? — спакойна адказаў ён і пакрочыў далей, нібыта адразу забыўся пра насмешніка.

Толькі раз чалавек ажывіўся, калі, убачыўшы яго, дзятва гарэзліва захіхікала і закрычала: «Дзед грыбавік!» Чалавек спыніўся і памахаў дзецям.

— Ух-ах! Я дзядок грыбавок! Баравік баравы! — весела ўсклікнуў ён і пайшоў далей пад дзіцячы смех.

За спінай чалавек пачуў размову двух мужчын і прыслухаўся да яе, бо размаўлялі яны менавіта пра яго. Заўсёды цікава, што пра нас кажучы, няхай нават і дрэннае.

— Вось глядзі, які цудоўны тыпаж. Ён мог бы замяніць мяне, а то я ўжо даўно выразаю з ролі грыба-баравіка, — казаў падзін мужчына і ў яго голасе прарываліся радасныя інтанацыі са знянацку вырашанай праблемай, што, відаць, здаўна даймала яго. — Я хацеў бы ролі ваўка.

— Так, — адказаў іншы мужчына. — Ён падобны на грыб, але не на баравік, а на стары струхлелы абабак. А мне трэба баравік.

— Але ж ён выклікае ў дзяцей смех нават сваім выглядам, а гэта вялікі дар, — запярэчыў яго суразмоўца.

— Згодны, вялікі дар. Такія акцёры патрэбныя.

— Вось-вось, а з мяне не смяюцца, як я не крыўлюся. Ажно крыўдна. А ў ролі ваўка я выглядаў бы, як воўк. Дзеці баяліся б мяне. Ух-ух!

Пэўна, гэта былі рэжысёр дзіцячага тэатра і яго акцёр, вырашыў чалавек. Яны абмяркоўвалі яго выгляд, а ён з прыкрасцю падумаў, што на іх думку большага ён не варты, як толькі сваёй нязграбнасцю пацяшаць дзяцей.

І калі яны абганалі чалавека і адзін з іх ветліва папрасіў выслухаць яго, ён без ахвоты спыніўся, адчуваючы да іх непрыязнасць. Мужчына прадставіўся. Напраўды, ён быў рэжысёрам дзіцячага тэатра казак.

— Вы такі характэрны грыбны тыпаж, вам так шчыра радуецца дзеці... Ці не хочаце сыграць ролі грыба ў спектаклі «Ваяны грыбоў»? — прапанаваў рэжысёр.

— Згаджайцеся, згаджайцеся, — упростаў чалавека акцёр.

Чалавек задумаўся. Іграць грыба ён не хацеў, нават на радасць дзецям. Не дазваляў гонар. Ну і што з таго, што ён смешна выглядае, дык трэба гандляваць сваім выглядам? І смяюцца, і пацяшаюцца з яго, да гэтага ён прызвычаіўся. Але, каб сам згадзіўся пацяшацца з сябе, ды яшчэ ў ролі трыхлявага грыба, гэта азначала смех з самага сябе. Але чалавеку патрэбны былі грошы, хоць на свечку і на вачэр ў гэты калядны вечар. За грошы ён згадзіўся б сыграць грыба.

— І што я за гэта буду мець? — пацікавіўся чалавек.

— Талер за спектакль.

— Ах, — расчаравана ўздыхнуў чалавек.

Прапанаваўшая сума была нікчэмнай. Досыць і таго, што з яго смяюцца ў жыцці.

— Не, — рэзка мовіў чалавек і дадаў: — Талент не прадаецца.

Чалавек пайшоў далей, схліўшы галаву, нібыта сцяўся ад сораму.

— Дарэмна, — пачуў ён.

— Можна, сапраўды, дарэмна? Калі б Ханс Крысціян Андэрсэн тады згадзіўся сыграць ролі грыба, то, магчыма, шмат чаго даведаўся б аб грыбах і напісаў пра іх цудоўныя казкі. Напрыклад, аб закаханым у залістоўцы і румяную лісцічку чорнагалавым падбярэзавіку. Распавёў бы, як змарнеў той ад каханья, не маючы магчымасць быць з ёй побач. Як ахапіў яго роспач, калі ўбачыў, як грыбнік перарэзаў вострым нажом яе танклявую ножку і кінуты ў кошык. Які ён быў шчаслівы, калі стаўся нажа балюча перарэзаў і яго стройную ножку, і ён апынуўся ў адным кошыку з любай. І, канаючы, яны пачувалі сябе шчаслівымі, бо хоць на імгненне апынуліся разам. А можа, вялікі казачнік напісаў бы казку пра падбярэзавіка, які зайдросціў баравіку, бо хацеў зрабіцца царом грыбоў. І так зайдросціў яго, што ад самагты засох, а старога баравіка з'елі чарвякі.

Шмат мог напісаць казак з жыцця грыбоў Ханс Крысціян Андэрсэн, каб згадзіўся ўвайсці ў ролі грыба. Але, на жаль, не згадзіўся. Талент не прадаецца, ды толькі і належна не ацэньваецца, таму мы так мала ведаем пра жыццё грыбоў і пра сваё таксама, бо не хочам спазнаць іншае.

Мікола ПАДАБЕД

Да Новага года засталася дзве гадзіны.

— Ану, дзяўчаткі, за стол! — запрасіла сваіх сябровак Алёна. — Кульнем па келіх шампанскага за стары год. Хоць для нас ён быў няпросты, з каліянамі. Але традыцыя ёсць традыцыя. Нельга яе забываць. Вып'ем, каб усё дрэннае засталася ў бягучым годзе, а новы — толькі радаваў нас, і каб ўсе мары ажыццявіліся.

— Вядома, за гэта і не грэх падняць балка, — пращабятала Жанна. — Толькі адна закавыка. Ёсць павер'е: калі за святочным сталом няма мужыка, то не будзе і шчасця. Эх, як не хапае тут майго Андрэйкі! Любы, дзе ты? Якая я была дурніца! Хацела мужанька прывучыць хадзіць на лапках. Піліла-піліла... На мазгі капала-капала... І выкручвалася, як муха на шкле. Нарэшце цяперне ў яго лопнула: сабраў манаткі і кінуты на развітанне: «Усё, з мяне хопіць — зма-таю вуды, з'еду. І чым далей, тым лепей. Бо калі блізка, то знойдзеш. А я не хачу больш бачыць цябе...» І даў дзёру аж у Расію, у Цюмень. Нафту здабывае. Я яму і пісала, і тэлеграмы адбівала: маўляў, вярніся. На жаль, ад яго ні слыху, ні дыху. Магчыма знайшоў маладзейшую, прыгажэйшую. І мілуецца... А я, гаротніца, кукую адна. Ні мужа, ні дзяцей.

Падарунак ад Бога

Навагодняя гумарэска

Ялаўка. Ой, Божа, мой Божа! Зрабі, калі ласачка, навагодні падарунак — вярні Андрэйку...

— І ў мяне настрой паганы-паганы, — азвалася Ліза. — Бо жыву таксама адна. Нават пасварыцца няма з кім. А ўсё сама вінаватая — часцяком прыходзіла дадому паддэтай-паддэтай. Лічыла сябе пупам зямлі. Што хацела, тое і рабіла. Мой Піліпка і прасіў, і маліў, нават на калені становіўся, каб адумалася — уключыла мазгі. А я не паслухалася: кідалася на чужых мужыкоў, як галодны шчупак на жывіца. Доўга са мною каніцеліўся, каніцеліўся. Адноўчы не вытрымаў і кажа: «Ну, бывай, блудніца! Не ўспамінай ліхім словам. Такая ты мне патрэбна, што зайчу хамут...» І даў лататы. Я ўжо завязала з гарэлькай, прыстойна паводжу сябе, а Піліпка не вяртаецца. Куды збег — не ведаю. Спрабавала навесці масты, але дарэмна. Гэта што шукаць у полі ветра. Было шчасце, але сплыло. Няўжо пайшло ўсё цюццю пад хвост. Эх, якая я бесталковая! А ён — фартовы хлопец! Дзяўчаты на яго глядзяць, як кот на смятану. Эх, Піліпка-Піліпка, дзе ты? Адгукніся. Я цябе вельмі-вельмі чакаю. О-о-о, Божанька, пашкадуй мяне, грэшніцу, і дапамажы сустрэцца нам...

— Супакойцеся, мілыя, супакойцеся, — спагадлівым голасам папрасіла Алёна. — Слязамі гора не заглушыш. Будзе і на нашай вуліцы свята. А вашу бяду я рукамі развяду. Ведаю, што зрабіць, каб мы ў новым годзе сталі шчаслівымі. Вы пасядзіце. А я адлучуся на хвілінкачку.

На кухні яна ўзяла тэлефон і ціхенька прапаштала ў трубку:

— Гэта гаргаз? Бяда... Аварыя... Дапамажыце...

Доўга чакаць не давялося. Ветрам заляцеўшы ў кватэру, газавікі ўважліва аглядзелі пліту і спыталі:

— Хто гаспадар?

— Я-я-я, — адказала Алёнка.

— Беспадстаўны выклік! — сурова бліснуў вачыма на яе чарнявы хлопец. — Пліта спіраўная, газ не прапускае. Праўда, ёсць у кватэры пах, але ён ад біліноў, пірагоў, каўбасы.

— Вось гэта і добра! — абрадавалася гаспадыня. — Калі ласка, прашу за стол.

— Дзякуй, галубка, дзякуй. Не можам. На службе, — пачалі аднеквацца тыя.

— Ой, якія бессардэчныя! Дзяўчаты просыць, а вы ў кусты, — залапатала Жанна. — Мы ж нават пляшку шампанскага не адкаркуем. А што за свята без яго? Бо сухая лыжка рот дзярэ.

— Ну раз такая справа, — усміхнуўся старшы аварыйнай брыгады і звярнуўся да хлопца:

— Алёша, заставайся ў распадзжэнні дзяўчат. Кожная іх просьба — для цябе закон. Глядзі, не падвядзі!

— А дзяжурства? За прагул турнуць з работы.

— Работа не воўк, у лес не ўцяча. Думаю, справімся без цябе. А калі здарыцца нешта сур'ёзнае — патэлефануем. — І хітра падміргнуў Алёны:

— Ты, красуня, не праваронь. Алёша хлопец сціплы, сарамлівы і сам ніколі не ачалеваецца. Таму прыгалуб яго, сагрэй... Аляксей — гэта табе, Алёнка, падарунак ад Бога і Дзеда Мароза. Бывайце, сустрэнемся на вясаллі!

Толькі хлопец наліў у фужэры шампанскага, як прагучаў званок.

— Няўжо нашы вярнуліся? — захапляўся хлопец. — Відаць, аварыя здарылася. Эх, як шкада!

Адчыніліся дзверы і на парозе з чамаданам у руках з'явіўся малады мужчына.

— З Новым годам! — выгукнуў ён. — Каханьня, добра і шчасця вам!

— Ой! Дык гэта мой Піліпка! — пляснула рукамі Ліза і стрымгалоў кінулася яму на шыю і стала абсыцаць пацалункамі...

У дзверы нехта пастукаў.

— Няўжо гэта Дзед Мароз? — піскнула Жанна. — Пайдзі пагляжы.

Не паспела ўстаць з крэсла, як у кватэру, нібы на крылах, уляцеў Андрэй. Валасы былі кучаравыя з пазалотай, а вочы — вялікія, блакітныя. На круглым твары — расінкі поту.

— Прабачце, што так позна, — выціраючы хусцінкай спацелы лоб, паспрабаваў апраўдацца ён. — А я так спянаўся, так спянаўся. Але самалёт з Цюмені затрымаўся.

— Андрэйка, гэта ты? — узрадавалася Жанна. — Вярнуўся, родненік! Як я рада! Як я рада! Ідзі да мяне! Абдымі, пацалуй... А то сэрца згарыць... Больш не ўцячэш?

— Ні-ко-лі! — адказаў той. — Буду толькі з табою, толькі з табою, мая любая... Жыццё кароткае. Таму нам не трэба паўтараць памылкі.

Нядоўга працягвалася халасцяцкае жыццё Алёсы: праз месяц яны з Алёнкай згулялі вясалле.

Бязлітасны, бескампрамісны лірык, або Час адчаю збалелей душы

Гэты час адчаю, бадай, уся творчасць, дый, па вялікім рахунку, сталае жыццё вядомага пісьменніка Валерыя Грышкаўца. Так-так, пісьменніка. Бо хоць Паэзія — гэта яго планіда, сутнасць, тым не менш, ён не меней таленавіты як публіцыст, эсэіст, крытык, перакладчык... І аднолькава бескампрамісна бязлітасным ён заўсёды быў і застаецца якраз ва ўсіх згаданых вышэй праявах-іпастасях.

Валерый Грышкавец.

Прыкладна год таму, гартаючы ў бібліяцы найстарэйшы і самы аўтарытэты ў Беларусі літаратурны часопіс «Нёман», трапіў на скароцаны варыянт яго аўтабіяграфічнага рамана ў форме дзённіка «Уходя, остаюсь (год и вся жизнь)». Па-сяброўску ўсімнуўся, маўляў, быў бязлітасным самотнікам, а тут гэтая яго творчая манера завастрылася данельга. І што адметна: за кожным радком мне бачылася — свяцілася! — праўда. Хаця, па шчырасці, некаторыя месцы ў тэксе як бы засцілілі гэтае святло хмарамі гратэску з маланкамі і громам. Але ж гэтыя маланкі-грамы ён нізвяргаў не толькі і нават не столькі на калег па яры, якіх падлавіў на фальшы, кан'юктурнасці, адсутнасці існага паэтычнага таленту, а найперш на самога сябе, паўстаючы перад чытачом гэтым жа недаканалым, як, што тут утойваць, і многія-многія з нас, грэшных. Мне нават падалося, што ён часам занадта перабольшвае гэтыя свае (і не толькі свае) недахопы, крывое падае яшчэ болей скрыўленым. Ну, хоць бы такая вытрымка з рамана-дзённіка: «Господи, не-исповедемьи пути Твои!.. Жил я грешно, жил я порой грязно и страшно, но... На старости лет привел ты меня в музей Блока, чтобы имел я кусок посылней благодаря Поэту...»; або «...мои запои во многом из-за моей необразованности, самоуверенности, самоуспокоенности и самонадеянности. Увы, уввы, слишком поздно дошло до меня». На некалькіх старонках ён прасочвае сваю так званую савецкую біяграфію па назвах вінчарні і гарэлкі з дакладнымі цэнамі на іх, ды яшчэ гадуючы па гадах: калі і якія былі самымі папулярнымі. У рамана-дзённіку ён абсалютна не шкадуе сябе, сячэ плёткаю з-за вуха. Што ж да некаторых іншых твораў (так званых), якія пазіцыянуюць сябе як члены-карэспандэнты, кандыдаты навук і да т. п., дык вось паказальная вытрымка: «Что ж, подобные академики и кандидаты могут позволить себе что угодно, даже полнейшую графоманию! Но человек, давно пишущий стихи и, по-моему, безо всякого там высокого образования, должен понимать, что разного рода чины, должности и звания в литературном творчестве не значат ровным счетом ничего! Ну, например, какое образование было у Якуба Коласа? А у Янки Купаль? У Тараса Шевченко? Сергея Есенина?..» Такіх прыкладаў можна прыводзіць дзясяткі, калі не сотні.

жа час лірычна-пачуццёвая. А колькі прозвішчаў, большасць з якіх вядомыя і аўтару гэтых радкоў! Колькі ўсяго паказальнага для пэўнага канкрэтнага часу захавала памяць! Уражаны, патэлефанаваў Валерыю. Ён, абыякава да пахвалы, прапанаваў даслаць мне па «электронцы» поўны тэкст рукапісу кнігі, маўляў, паглядзі, можа, знойдзеш якія хібы, то напішаш. Ён (поўны тэкст) аказаўся ў разы большы, чым часопісны. Прачытаў усе амаль 300 старонак на адным дыханні — сон і апоўначы не браў. Уразіўся яшчэ больш: наколькі ж шырокі кругагляд, наколькі крытычна асэнсваючага падзеі і асобы, найперш вядомыя, твор паўстае сапраўды як прыгодніцкі раман. Да Грышкаўца, як ні напружваў памяць, не змог прыгадаць нікога з пісьменнікаў, нават класікаў, хто б з такім майстэрствам сумяшчаў публіцыстыку-дакументалістыку з дэтэктыўна-прыгодніцкі жанр. Дарэчы: хоць дзённікавыя запісы пачынаюцца з 18 чэрвеня 2019 года і завяршаюцца 18(19) чэрвеня 2020-га, твор ахоплівае значна большую часавую прастору, можна сказаць, ад самага нараджэння. Як пацвярджэнне — запіс, зроблены 23 снежня: «День рождения — самый короткий день в году. Точнее сказать, таких дней в году пять — с 22-го по 26 декабря, когда световой день начинает увеличиваться. Мама, нуно, не раз вспоминала день 23 декабря 1953-го — мой день рождения. Было много снега, стояли сильные морозы. Из роддома забрать меня ей помогла двоюродная сестра — моя тетя Соня, мать Володи Невара. А жили мои родители на Ясельдовской улице, каких-то двести метров от роддома. Но было много снега, батя был на работе, мама говорила, всё боялась, чтобы Соня в сугроб вместе со мной не упала...»

Вяртаецца Валерый Фёдаравіч у сваіх літаратурных нататках і да свайго другога нараджэння, цяпер ужо як паэта, пачынаючы са школьнага ўзросту. Аказваецца, паэзіяў ён захапіўся яшчэ ў дзевяцігадовым узросце. Спрабаваў рыфмаваць. А ў васьмым класе на старонках раённай газеты «Палеская праўда» быў надрукаваны яго першы верш. З той пары звычайнае жыццё-быццё пачало як бы няўзнік пераўвасабляцца ў жыццё творчае. Чытаў паэтычныя зборнічкі і зборнікі на беларускай і рускай мовах узахлёб, апантана палынаў іх душою і сэрцам сотнямі. І, канечне ж, практыкаваў сам, ужо свядома і з неверагодна прагаю спасцігнуць таямніцы чароўнага

слова, шукаў сябе ў паэзіі, наведваў літаб'яднанне, што дзейнічала пры «раёнцы»... А на хлеб зарабляў, скончыўшы 8 класаў, на заводзе за паўкрок ад бацькоўскага жылга, а пасля службы ў войску — на прасторах тады непарушанага Саюза ад далёкага Забайкалля да Крыма, Прыбалтыкі... Але гэта для яго было не галоўнае. Галоўнай была паэзія. Скончыў літаратурныя курсы пры Літаратурным інстытуце імя Горькага ў Маскве, ды так на доўгія гады і затрымаўся ў Першапрастоўнай. Тут яго паэтычны талент раскрыўся напоўніцу. З зайздроснай рэгулярнасцю паэтычныя падборкі з'яўляліся ў «Літаратурной газете», «Літаратурной России», часопісах «Наш современник», «Москва», «Дружба народов», «Нёман»... Спіс можна доўжыць і доўжыць. Да таго ж у гэтых выданнях ён выносіў на шырокую літаратурную рускамоўную прастору і свае пераклады вершаў з беларускай мовы берасцейскіх паэтаў. Дый не толькі берасцейскіх. Што і казаць — дарэгі падарунак землякам-творцам.

Публікацыі ў такіх аўтарытэтных выданнях — гэта ўжо знак найвышэйшай якасці твораў. Таму і кнігі Валерыя Грышкаўца, вытрымаўшы такі строгі экзамен, таксама адпаведна пазначаны гэтым самым знакам. Першым убацьві свет зборнік паэзіі «Время отправления» ў 1981 годзе. Праз дзесяць гадоў наступны — «Круг истинный». У 2004-м выдае першую сваю паэтычна-празаічную кнігу «Белье мосты», у якую акрамя вершаў увайшлі аповяданні, эсэ, артыкулы, заметкі. У 2012-м — кнігу ў серыі «Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі» «Я из тех...» «Избранное», у якую, як пазначана ў анатацыі, увайшлі выбраныя творы пісьменніка,

сотні найлепшых, па меркаванні аўтара, вершаў з уласных кніг мінулых гадоў.

Наступныя дзве кнігі (адзіныя, выдадзеныя па-за межамі Беларусі) — «Поезд вне расписания: эссе, дневники, записки» і «Соборная площадь: избранные стихи и статьи» — выдадзены ў Екаце-рынбургу ў 2018-м.

Апошні па часе зборнік «Остаюсь навсегда... Избранное» пазначаны 2020 годам. Дай Бог, як гаворыцца, не апошні ўвогуле. Паэзія, як і проза, Грышкаўца запатрабаваная чытачом найперш сталага ўзросту, калі чалавек пачынае асэнсоўваць перажытае, і добра, калі робіць гэта са шчырым суразмоўцам, душа якога адгукаецца нават на ціхуткі звон напятага нерва. Гэтак жа запатрабавана і кніга яго перакладаў з беларускай мовы на рускую літаратурна-берасцейцаў. Яе назва — «Белой вежи свет». Выдадзена ў 2005-м у Брэсце, перавыдадзена ў 2010-м у Мінску. З польскай мовы пераклаў кнігу паэзіі «Возвращение» знакамітага Рышарда Капусцінскага, урэдэжана Пінска.

Літаратурныя здабыткі пісьменніка-земляка сталі і здабыткам шырокай чытацкай аўдыторыі не толькі на прасторах Расіі, але і ўвогуле рускамоўнай. А гэта ўжо ледзь не ўвесь свет. Таму і першая яго важная літаратурная прэмія — міжнародная. Імя Андрэя Платонава. Дарэчы, прэзіака. Атрымаў яе ў 1998-м. Затым былі абласная літаратурная прэмія імя У. Калесніка, гадавыя прэміі часопісаў «Москва», «Нёман», «Беларуская думка», літаратурная прэмія «Залаты Купідон» за найлепшую кнігу ў жанры перакладу, незалежная літаратурная прэмія «Пуд мёду», медаль Француска Скарыны, Нацыянальная літаратурная прэмія Беларусі...

Калаж Святланы Таргонскай.

што адлюстроўваюць творчы партрэт аўтара, яго думкі і перажыванні. Першая яе частка — паэтычная — мае жыццёсцвярдзальную назву «Мы ешчэ саберём урожаі», што не характэрна Грышкаўцу, дый вершы ў ёй большае часткай самотныя, з налётам адчаю, затое многія ўтойваюць у сваіх недрах прамельчык надзеі. Наступныя — «Бюро находок» і «Что пад сердцем ношу» — гэта нейтральныя ў эмацыянальным плане нататкі пераважна пра літаратараў, іх творы, эпізоды з літжыцця. У 2016-м выйшаў паэтычна-празаічны зборнік «Как на духу!...». У ім сабраны больш за тры

Шматкроп'е паставілася ў гэтым пераліку само па сабе, аўтаматычна. І, як ні паглядзі, далкам лагічна. Творчасць жа працягваецца. І ўзнагароды новыя паспёў заслужыць новымі, прабачаюся за каламбур, творами.

Ледзь не забыўся нагадаць, што нашаму мясцовому чытачу Валерый Грышкавец добра вядомы і як журналіст. У розныя гады шчыраваў у раённай газеце «Полесская правда», гарадской «Пінскі вестнік», абласной «Заря». Цяпер — на заслужаным адпачынку. Але які ж у пісьменніка можа быць адпачынак?..

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

Спосаб Праметэя

Сярод слынных беларускіх паэтаў адно з першых месцаў займае Анатоль Вялюгін. Не ўганараваны званнем народнага, ён не быў абдзелены ўзнагародамі: лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР і Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы, заслужаны дзеяч культуры Беларусі. Вядомы і як дзіцячы пісьменнік, кінасцэнарыст, перакладчык. Аднак і званне было. Хоць і не афіцыйнае, але якое шмат значыць. Адзінае не толькі ў Беларусі — адмірал паэзіі. Канешне, паэзіі. Гэтак яго з пашанай называлі многія, каму даў пудзёку ў літаратуру. А сённяшня лімаўцы могуць ганарыцца тым, што ў 1945—1946 гадах працаваў у газеце.

Палымянец у пятнаццаць гадоў

Родам ён з вёскі Машканы Багушэўскага, а цяпер Сенненскага раёна. Паэзіяй захапіўся рана, але спачатку пісаў для сябе. А з нататкамі і замалёўкамі выступаў у часопісе «Іскры Лыпча», газетах «Піянер Беларусі» і «Віцебскі рабочы». За актыўную дзейнасць стаў дэлегатам Усебеларускага з'езда дзяткараў. Вучыўся на рабфаку ў Віцебску, на літаратурным факультэце Мінскага педагагічнага інстытута. У рэспубліканскім друку дэбютаваў у газеце «Піянер Беларусі». А ў 15 гадоў верш «Матчына песня», напісаны як калыханка, быў змешчаны ў часопісе «Полымя рэвалюцыі» (1938, здвоены нумар 7—8):

*Сні, засні, мой голуб ясновокі,
замаргалі зоранькі над хатай.
У асоках завадзіць глыбокіх
жоўтыя паснулі качаняты.*

*За сяслом у нас не змераць вокам
і лугі арцельныя, і нівы.
Дрэмлцоць пушчы ў тысячу валокаў,
салаўіныя сады ў налівах.*

У творы відавочна тое, што ў далайшым і вызначыла адметнасць яго паэзіі. Уладзімір Гніламёдаў перакананы: «Прадметнасць, рэчыўнасць мастацкага вобраза — у рэчышчы беларускай нацыянальнай традыцыі. Аднак вялюгінскі верш не толькі вобразна-канкрэтны, але яшчэ і вельмі музычны, што падкрэслівае яго сувязь з традыцыйным мастацкім ладам беларускай паэзіі».

Вучобу спалучаў з працай у газетах «Звезда», «Чырвоная змена», «Піянер Беларусі». Дзякуючы галоўнаму рэдактару часопіса «Полымя рэвалюцыі» Міхасю Лынькову, які і надрукаваў «Малітку маці», сустрэўся з расійскімі пісьменнікамі Вялянцінам Катаевым і Уладзімірам Лугаўскім. Так успамінаў пра гэта: «Калі масквічы адвіталіся, я следам спусціўся з трэцяга паверха, выйшаў з імі на людную вуліцу. Лугаўскай азірнуўся, спыніўся, добрым басам сказаў ва ўпор:

— Пішце вершы?..»

Прапанаваў што-небудзь прачытаць. Анатоль Вялюгін выбраў верш «След мастака».

Выйшаў верасень у туман

Краіна знаходзілася пад уражаннем паходу Чырвонай арміі ў Заходнюю Беларусь. З-за гэтага і прыехалі маскоўскія літаратары. Дагэтуль Анатоль Сцяпанавіч пабываў у Вільні, Гродне, Баранавічах, Беластоку. Напісаў верш пра мастака з народа, якому пан даў «сацыяльны» заказ: «Малюй маю красу і скарбы». Ды сапраўднае мастацтва па прымузе, як вядома, не ствараецца. Князевы памагатыя «у гулькі зале // хлапца са свечкамі шукалі». Але старанні іх засталіся марнымі — знік хлапчына, быццам і не было яго: «[...] на мармуры — рабіны, // лясоў халодныя жары, / ляццяць над імі — дымам — хмары... // — Глядзіце, мокры след ля сосен! // Мастак уцёк туды... у восень».

Верасень 1939-га падказаў А. Вялюгіну і такі надзіва непаўторны вобраз:

*У пілотцы
са скаткай
з лесу Верасень выйшаў
у дасветны туман...
(«***Пакідалі магнаты...»)*

Тосці засталіся ад верша ў захапленні. Асабліва Лугаўскай: «— Ого! — Лугаўскай зноў спыніўся. — Трэба ў Маскву. — І ўжо зусім па-дружбачку, калі я скончыў: — Прыязджай да нас у Маскву».

Анатоль Вялюгін падаў дакументы ў Літаратурны інстытут імя А. М. Горкага, але спазніўся. Стаў вольным слухачом сцэнарнага факультэта Усеаўраўскага інстытута кінематаграфіі. Сярод выкладчыкаў быў і Аляксандр Даўжэнка. Ён не з'яўляўся «адміралам паэзіі», а быў, па сведчанні Анатоля Сцяпанавіча, «вялікім паэтам кіно». Гэта найперш дзякуючы яму Анатоль Вялюгін стаў адным са знакавых беларускіх кінасцэнарыстаў. Па яго сцэнарных на кінастудыі «Беларусьфільм» і на «Тэлефільме» знята каля 50 дакументальных стужак, сярод якіх амаль трэць поўнаметражных: «Генерал Пушча» (адзначана ў 1968 годзе Дзяржаўнай прэміяй БССР), «Агонь», «А ззяюля кукавала», «Дарога без прывалу», «Балада аб мужнасці», «Навальнічная далеч памяці» і іншыя. Па сцэнарных пастаўлены таксама двухсерыйны мастацкі тэлефільм «Рэха ў пушчы» і мастацкі «Глядзіце на траву».

У суаўтарстве з Ціханам Хрэннікавым

Вялікая Айчынная вайна заспела яго ў Мінску. З цяжкасцю дабраўся лехам да раз'езду Лычкоўскага — гэта на чыгуначным перагоне Багушэўскі — Віцебск, дзе працаваў бацька. З ім апынуўся ў Вязьме, пасля на Урале. З верасня 1941 года вучыўся ў Свядлоўскім педагагічным інстытуце. Давёў да ладу вершы, задуманых у дарозе:

*Смерць сінгаубая стыне
У пільнай ятлі дарог.
Злосным фузасным жалезам
скошаны дзедаў крыжы.
«Фокер» гарбаты над лесам,
як марсіянін, кружыў.
(«Бжанцы»)*

«Марсіянін» над лесам — прысутнасць Бога вайны. Адштурхоўваюцца ад канкрэтных рэалій, сягаў у мінулае. Увачавідкі бачыш, як уцякалі людзі ад фашысцкай арды.

Прызваны ў войска, стаў курсантам Лугінскай авіяцыйнай школы. І, як ні дзіўна, яе песняром. Неяк завітаў кампазітар Ціхан Хрэннікаў, які прыехаў да сям'і. Прапанаваў яму адзін са сваіх вершаў, а ў выніку «ён напісаў... песню авіяцыйнай школы. Яна штодня выходзіла з шырокіх варот на вуліцы горада, калышучы гарластыя калоны курсантаў».

Развітаўшыся са школай, пайшоў на Сталінградскі фронт. Трапіў у самае пекла вайны. Пра гэта яго верш «***Жыцця майго і смерці пераправы...».

У канцы мая 1945 года вярнуўся ў Мінск. Калі быў адноўлены выхад «ЛіМа», працаваў літсупрацоўнікам. У наступным годзе прыняў у Саюз пісьменнікаў Беларусі. Па прапанове галоўнага рэдактара часопіса «Полымя» Пётруся Броўкі стаў рэдактарам аддзела паэзіі, які ўзначальваў да 1984 года.

Анатоль Вялюгін.

Пехацінец — безхацінец

У 1947-м выйшла яго першая кніга «Салют у Мінску». Пісаў не так і шмат. І ў гады творчай маладосці, і стаўшы прызнаным майстрам. Як бы адразу працаваў на «выбранае». Бо ведаў спосаб Праметэя. Аўтарства яго належыць іспанцу Леону Феліпе — настаўніку і папчэльніку Федэрыка Гарсія Лоркі. «Спосабам Праметэя» хацеў назваць і сваю кнігу літаратурнакрытычных артыкулаў і публіцыстыкі, якая, на жаль, засталася неапісанай.

Леон Феліпе быў перакананы: «Заўсёды быў адзін і той спосаб ствараць вершы — спосаб Праметэя... Паэт — не той, хто спрытна забяўляецца маленькімі слоўнымі метафарами, але той, каго абуджаны праметэяў дух ставіць пачынальнікам вялікіх метафар — сацыяльных чалавечых, гістарычных, міжзорных... Такая мая прафесія — чужы патаемнае біццё сэрцаў людзей, народаў і зор. Зрэшты, не. Гэта — не прафесія. Гэта — шчасце...»

Які зборнік Анатоля Вялюгіна ні возьмеш — першы «Салют у Мінску» (1947) ці наступныя — «Негарэльская арка» (1949), «На зоры займае» (1958), «Насцеж» (1960), «Верасовы ўзятак» (1974) і іншыя, абавязкова знаходзіш вершы, якія здзіўляюць невычэрпнымі магчымаасцямі паэтычнага слова. З басаногага маленства вытокі аднаго з найлепшых яго вершаў «Спелы бор», напісанага ў 1959 годзе:

*З усіх сабораў ёсць сабор,
дзе згодзен я маліцца,
у спелым леце, спелы бор,
звінячы твае званіцы.
.....
Стаяць палкі баравікоў;
дрыжыць басок чмяліны.
Глыбокі мох, на лісцях кроў
мядзведжае маліны.*

Напісанае Анатолем Сцяпанавічам заўсёды натуральнае. Малюнак, часам забяўлены знешняга эфекту, убірае ў сябе самую жыццёвую плоць. Пачынаючы з твораў пасляваеннага часу, у якіх мінулае яшчэ не забылася, але ўжо відавочны і новыя, мірныя рэаліі. Як у вершы «***Сумна пахне палын...»: «Дзесь літарык блішчыць, // Хтось у цемры // шукае дарогу. // Пехацінец ідзе, // бесхацінец брыдзе // ад вакзала ў паўночным спакоі». Пехацінец — бесхацінец... Такое можа нарадзіцца толькі з перажытага, выпакутаванага. І неабавязкова самім, але і братам, сябрам, знаёмым.

І подых атамнай эры

А душа сягала ўвось, ёй было цесна на зямлі. У гэтым сваім памкненні яна нараджала дзіўныя асацыяцыі, што спалучалі ў сабе канкрэтнасць паэтычнага малюнка з жывапіснай пластычнасцю:

*Полымна весніцца верасам
сіняя заціш паляя.
Спёкай напоўнены конаўкі,
мёдам дрымотным — званы.
Бамбардзіруюць антонаўкі
ў сонных садах буданы.
(«На лясным бальшаку»)*

Паэтам Анатоль Сцяпанавіч заставаўся і тады, калі пісаў і творы, якія некаторым падаюцца з «палітычнай афарбоўкай». Як паэма «Вецер з Волгі», якая некалі мела вялікі рэзананс. Апавед пра маленства і юнацтва Уладзіміра Леніна — таксама частка нашай гісторыі. Важна, што творы напісаны па-майстэрску. Асабліва гэта тычыцца лірычных адступленняў: «Схаваўся снег у засень, // дзе шумна ля вагон, // абняўся з вязам ясень, // з таполяў — тонкі клён. // Чакаюць церпяліва, // пасталі ля варот. // Няўжо з такіх шумлівых // збіваюць эшафот?»

У адборы напісанага, магчыма, быў нярэдка і завельмі строгі. Таму і запазыліся чарговая кніга «Заклён на скрутны вір», якая стала апошняй (паэт адышоў у вечнасць 24 лістапада 1994 года, а зборнік выйшаў у канцы 1995-га). Ды калі б выйшла раней, была б не такой, бо важную нагрукку нясуць і вершы, датаваныя, у прыватнасці, 1994 годам.

Прага жыцця найперш прысутнічае ў радках, што сталі да «Заклёну на скрутны вір» эпіграфам:

*Шумі, свяці, мой ясны ясень.
Жыццё ляляла і ламала.
Я паўтараў цяпер, як вазень:
жыцця ў жыцці мне мала. Мала!*

А жыццё віруе і ў творах традыцыйнага кшталту — аб прыродзе і чалавеку, аб дзі сённяшнім. Але нязменна прысутнічае і рэтраспекцыя. З шэрагу падобных твораў верш «Вясна трывогі нашай», напісаны адразу пасля чарнобыльскай катастрофы. Умоўна кажучы, ён і на чарнобыльскую, а можа, правільней — антычарнобыльскую тэму. Важны стрыжнявы момант — часовае змяшчэнне:

*Першы гром, дрымотны і далёкі,
як з нябыту рык старога тура.*

Хоць ніхто з нас рыку яго не чуў, як не чуў яго і Анатоль Вялюгін, вядома, гэтае няведанне ўзмацняе метафару. Прысутнічае загадкавасць, без якой сапраўдны паэзіі таксама не бывае. Ды і параўнанне па іншай прычыне. Туря, як вядома, зніклі па віне людзей. Цяпер жа чалавек замахнуўся на ўсё... чалавецтва:

*Восень, восень...
Мы з табой адчулі
цяжкі подых атамнай эры.*

Ды ўменне радавацца жыццю не пакідала паэта. Праходзіла скруха, і зноў ярчай святліла сонца, з'яўляліся аптымістычныя, жыццесцвярдзальныя вершы.

***

У аўтабіяграфіі прызнаваўся: «Паэзія — гэта далёкія вятрыстыя шляхі, вечная шчаслівая дарога. Паэзія не любіць сыгата жыцця і спакою. Паэзія адразу памірае ў абывацельскім катэдры і чыноўніцкім кабінете. Яна прабуе, каб ёй падуласны творца добра ведаў радаслоўную Яе Вялікасці, інакш ён будзе адкрываць даўно адкрытыя амерыкі. А таго творцы, які хоць і верна служыў ёй, але на нейкі час са строгага паста шышоў і здрадзіў, яна карае страшнай карай забыцця». Чаго патрабаваў ад іншых, таго прытрымліваўся сам. Гэта таксама заслугаўнае павагі. Яго да месца згадаць і ў сувязі са 100-годдзем з дня нараджэння Анатоля Сцяпанавіча.

Алесь МАРЦІНОВІЧ
Фота з фондаў Дзяржаўнага музея
гісторыі беларускай літаратуры

Адданасць Радзіме

На мінулым тыдні ў Цэнтральным ДOME афіцэраў адкрылася выстаўка «Айчыне служым», прысвечаная 20-годдзю Студыі ваенных мастакоў. У экспазіцыі змешчаны работы аўтараў, якія ўжо пайшлі з жыцця, і сучаснікаў, якія сёння актыўна працуюць. Жывапісцы працягваюць вёсці дыялог аб развіцці ваенна-гістарычнай і героіка-патрыятычнай тэмы ў выяўленчым мастацтве.

Студыя ваенных мастакоў з'явілася ў 2003 годзе. Яе адкрывалі тыя, хто не па чутках ведаў, што такое Вялікая Айчынная вайна, — калі вытокаў стаялі ў тым ліку майстры-франтавікі Міхаіл Савіцкі і Леанід Шчамялёў. Паспрыла дзейнасці студыі і маладзейшае пакаленне — жывапісцы, графікі, скульптары Уладзімір Гардзеенка, Леанід Дударэнка, Георгій Паплаўскі, Мікалай Апіёк, Уладзімір Уродніч, Георгій Лойка, Іван Міско. Іх называюць дзецьмі вайны. Бацькі некаторых не вярнуліся... Гэтыя мастакі лічаць за абавязак расказаць пра трагічныя падзеі мінулага, адлюстраваць убачанае і пачутае, выказаць уласныя думкі.

Уладзімір Уродніч «На Магілёўскім кірунку».

З юбілеем удзельнікаў суполкі павіншаваў першы намеснік начальніка Галоўнага ўпраўлення — начальнік упраўлення маральна-псіхалагічнага забеспячэння галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы Міністэрства абароны палкоўнік Алег Копыл:

— 20 гадоў Студыі ваенных мастакоў — многа гэта ці мала? Мусяць, не нам і не сёння даваць такую ацэнку. Што зроблена, колькі душы ўкладзена ў творы — гэта ўсё ж такі не задача па матэматыцы. Тую працу, якая зроблена мастакамі за гэтыя гады, будучы ацэньваць нашчадкі. Як сказаў філосаф: «Мастацтва не павінна апускацца да ўзроўню грамадства. Мастацтва павінна

цягнуць грамадства ўтару». Студыя робіць вялікі ўнёсак у патрыятычнае і духоўнае выхаванне як маладога пакалення, якое прыйдзе нам на змену, так і ўсяго нашага грамадства.

Апроч іншых, віншаванні калегам накіравалі ўдзельнікі Студыі ваенных мастакоў імя Мітрафана Грэжава, якая з 1934 года аб'ядноўвала баталістаў СССР і сучаснай Расіі. Яны да таго ж прапанавалі правесці сумесную выстаўку.

Кіраўнік Студыі ваенных мастакоў, заслужаны дзеяч мастацтваў, ганаровы акадэмік Расійскай акадэміі мастацтваў Мікалай Апіёк нагадаў пра першую выстаўку суполкі «Памяць», якая таксама праходзіла ў сценах Дома афіцэраў. А сёння пасля соцень выставак і сустрач мастакі прадстаўляюць своеасаблівую справаздачу — «Айчыне служым».

— Мы працягваем справу, што рабілі нашы папярэднікі — мастакі Беларусі, якія абаранялі родную зямлю з вінтоўкай у руках. Мы, іх паслядоўнікі, здалі вайну дзецьмі. Нашы разважанні на тэму болей філасофскія, работа над карцінамі даецца цяжэй — бо з той пары прайшло 80 гадоў. Аднак некаторыя падзеі ўзнаўляем з дакументальнай дакладнасцю.

Многія работы на выстаўцы прысвечаны сучаснасці — будням беларускай арміі. Вялікая частка палотнаў заснавана на ўспамінах ваеннага дзяцінства альбо ўяўляе сабой уласнае бачанне трагедыі, пераасэнсаванне лёсаў людзей і краіны.

— Студыя ваенных мастакоў — гэта, безумоўна, з'ява ў мастацтве, культуры і гісторыі Беларусі, — лічыць першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Наталля Шаранговіч. — Яе кіраўнікі і ўдзельнікі — вялікія і высокія прафесіяналы, цудоўныя мастакі, якія шануюць традыцыі, якія мовай жывапісу здольны гаварыць пра самае важнае, што ёсць вакол нас, — пра гісторыю і сучаснасць. Яны вядуць расповед пра тое, што мы любім, што захоўваем не толькі для сябе, але і для нашчадкаў, што з'яўляецца нашай самай вялікай каштоўнасцю. Вядома, самая вялікая каштоўнасць — наша зямля, Беларусь, свет вакол нас. І для мастакоў зварот да ваеннай тэмы — магчымасць казаць аб міры.

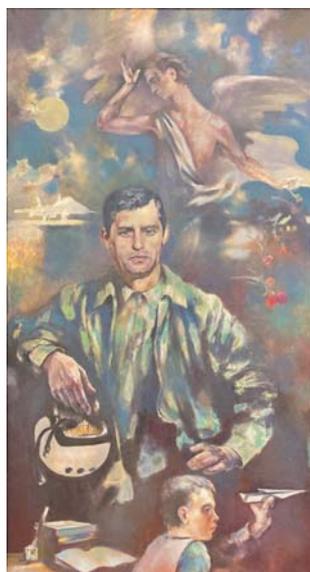
Мікалай Апіёк «Усяслаў Чарадзеі».

Калі прафесійныя мастакі аб'ядноўваюцца ў падобныя студыі, а іх падтрымліваюць на высокім узроўні, як у выпадку са Студыяй ваенных мастакоў, — гэта выдатна, падкрэслівае Наталля Шаранговіч. Аднак не ўсе прысутныя былі настроены гэтак аптымістычна. Напрыклад, Уладзімір Уродніч заўважыў, што не адчувае належнай увагі і падтрымкі з боку дзяржаўных структур і ўстаноў:

— Мы, удзельнікі Студыі ваенных мастакоў, скіраваны на традыцыю, працуем у рэалістычным кірунку і разважам на тэму патрыятызму. Аднак нас шмат што трывожыць. Па-першае, пошук новых форм: на якой мове размаўляць з глядачом, якія матывы закронаць... Па-другое, надзвычай хвалюе, ці перадаецца эстафета памяці, ці не перапыняецца дзесяці? Мы не маем права маўчаць аб тых падзеях, таму шмат працуем, імкнёмся выстаўляцца, але ці чуюць нас, ці патрэбны нашы галасы? Выстаўку «Айчыне служым» меркавалі адкрыць на болей прыкметнай і маштабнай пляцоўцы сталіцы, але яе кіраўніцтва ў гэтым не было зацікаўлена... Увогуле, у нас даволі слабая ўвага да тэмы Вялікай Айчынай вайны ў выяўленчым мастацтве, да зробленага сучаснымі творцамі.

Здаецца, насела неабходнасць дыскусіі прафесіяналаў. Ды і для глядача з'явілася чарговая нагода паразважаць, зрабіць высновы аб тым, што ў краіне актуальна, запатрабавана і наколькі яго самога задавальняльнае тое, што прапануецца музеямі і галерэямі.

Юўгенія ШЫЦЬКА

Уладзімір Гардзеенка «Балада пра лётчыка У. Карвата».

Паміж умоўнасцю і натуралізмам

Сёлета акварэліст, жывапісец і мастак-пастаноўшчык анімацыйнага кіно Дзмітрый Сурыновіч адсвяткаваў 70-годдзе. На працягу творчага жыцця ён увасобіў шмат ідэй, што знайшлі водгук у душах многіх глядачоў у Беларусі і за мяжой.

Як правіла, яго сюжэты перадаюць гармонію прыгажосці, якой яна ўяўляецца аўтару. Апошнім часам работы Дзмітрыя Сурыновіча можна было ўбачыць у галерэі «Арт-Фабрыка» падчас прымеркаванай да юбілею выстаўкі.

«На берэзе».

Член Беларускага саюза кінамаграфістаў і Беларускага саюза мастакоў, Дзмітрый Сурыновіч здзейсніў шмат праектаў. Найбольш вядомы як мастак-пастаноўшчык, працаваў над анімацыйнымі фільмамі «Прасветленая ноч», «Легенда пра лэдзі Гадзіву», «Меч», «Не забі! Шостая заповедзь Маісея», «Казкі старога піяніна. Сяргей Пракоф'еў», «Казкі старога піяніна. Шапэн» і іншымі.

Жывапіс мастака спецыфічны. Кампазіцыя і сюжэт, вобраз і прастора, каларыт і святло — усё нязвыклае і нават нязручнае. Работы ў асноўным неаб'ёмныя, пазбаўлены перспектывы — глядач назірае за адлюстраваным на першым плане і не мае магчымасці нешта дадумаць, паглыбіцца ў змест. Пэўным чынам выбудавана дыстанцыя паміж глядачом і творам. Хоць месцамі гэтаму чужому чалавеку даводзіцца ледзьве не ўступаць у дыялог з героямі, якія назіраюць з карціны проста ў вочы. Ці імкнуцца яны нешта давесці? Ці жадаюць падзяліцца нечым? Мастак пакідае інтрыгу, размываючы мяжу паміж умоўнасцю і натуралізмам выявы.

У цэнтры ўвагі жывапісца Дзмітрыя Сурыновіча — дзіўныя жанчыны, прытым у большай ступені яго цікавіць аголеная натура. У гэтым не бачыцца

«Дзве сяброўкі».

звышнатуральнай увагі да жаночага цела, схільнасці да адлюстравання пэўных бакоў існавання... Гаворка, хутчэй, пра тыпажы, характары, настрой гераінь. Яны быццам увасабляюць прыгажосць усяго свету. Між тым выяўлены жанчыны ў як у звычайных, так і нетыповых, дзіўнаватых сітуацыях, здаецца, не вартых увагі мастака — нават калі б гэта быў гіперрэалістычны жывапіс. Але ў своеасаблівай непрэзентабельнасці — унікальнасць, цеплыня і пяшчота.

Творчасць Дзмітрыя Сурыновіча не для ўсіх. Хтосьці паспяшаецца спыніць знаёмства з яго работамі, маўляў, яны замест чаканай радасці выклікаюць раздражненне або неўраўнаменне. Толькі што гэта — сумненне ў мастацкай вартасці, непрыемнае адчуванне дысгармоніі выявы, што далёка не кожны можа вытрымаць, альбо непрыманне тэм, ідэй, вобразаў мастака, прадыктаванае ў тым ліку асаблівасцямі ўласнай псіхікі, нежаданнем зразумець і прыняць?

Юўгенія ШЫЦЬКА

«Пашумім на радасць усім»:

чаму хадзіць у Пушкінскую бібліятэку — цікава, сучасна і неабходна

25 снежня найстарэйшай установе культуры Беларусі Мінскай абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна споўнілася 123 гады. На пачатку мінулага стагоддзя тут пісаў свае вершы класік беларускай літаратуры Максім Багдановіч, ганаровым членам бібліятэкі быў абраны знакаміты пісьменнік Леў Талстой. Сёння Мінская абласная бібліятэка імя А. С. Пушкіна — гэта сучасны культурна-асветніцкі і метадычны цэнтр амаль 400 бібліятэк сталічнай вобласці і цікавае месца арганізацыі вольнага часу наведальнікаў рознага узросту.

Бібліятэка... Як шмат хаваецца ў адным гэтым слове... Ціхі шлоха папярковых старонак, пах друкарскай фарбы, адчуванне добраахвотнай «ізаляцыі» ад знешняга свету і атмасфера святла і летуценнасці. Аднак не толькі кнігамі здаўна славіліся бібліятэкі. Яшчэ да распаўсюджвання інтэрнэту, сацыяльных сетак і мэсэнджараў «храмы ведаў і навукі» выконвалі ўсе гэтыя функцыі — тут знаёміліся, размаўлялі, улюбляліся і нават заводзілі сем'і, бібліятэкі былі эпіцэнтрам апошніх навін.

І, зразумела, тут умудраліся актыўна забаўляцца: гулялі ў «настолькі» або ладзілі ў бібліятэчных залах спраўдныя «квэст-румы» — задоўга да таго, як гэта стала мейнстрымам.

Цяпер, калі ўсе забавіць свету даступныя па пстрычцы пальцаў, а дакладней — лёгкім свайпе па экране смартфона, бібліятэкам становіцца ўсё цяжэй прывабліваць новае пакаленне чытачоў. Маладыя людзі сённяшняга дня не вельмі шануюць «магію» папярковых носьбітаў, свежыя чуткі яны могуць прачытаць у любым пабліку «ВКонтакте», а ў бібліятэку зойдуць, у лепшым выпадку, каб зняць на фоне кніжных паліц чарговы танец для «ТикТок». І ўсё ж на фоне такой моцнай перавагі тэхналогій бібліятэкі не здаліся — выжылі, падстроіліся пад новую рэальнасць і нават у нейкім сэнсе эвалюцыяніравалі. Цяпер кожная бібліятэка, якая паважае сябе, не толькі выдае на дом кнігі, але і выконвае функцыі паўнаважнага цэнтру вольнага часу, дзе, гаворачы мовай мемаў, «добры вядучы і конкурсы цікавыя».

Адным з флагаманаў такой стратэгіі ў нашай краіне з'яўляецца Мінская абласная бібліятэка імя А. С. Пушкіна, якая апошнія гады стала актыўна прыцягваць да сябе чытачоў, у тым ліку з дапамогай культурна-асветніцкай і забаўляльнай работы. Курс на ўсебаковае развіццё сацыякультурнага складніка бібліятэка ўзяла з прыходам новага дырэктара Наталлі Мікалаеўны Вашчыла. Стратэгія кіравання дазволіла ператварыць бібліятэку ў паўнаважны культурна-забаўляльны і асветніцкі цэнтр, які прапануе сваім чытачам як традыцыйныя бібліятэчныя паслугі, так і разнастайныя мастацкія і фотавыставы, літаратурна-музычныя мерапрыемствы, культурна-масавыя імпрэзы.

Падчас дзіцячага спектакля, арганізаванага сумесна з Беларускай дзяржаўнай філармоніяй.

Практыка паказала, што такая работа з насельніцтвам запатрабавана часам. Дзякуючы даступнасці і актуальнасці культурна-вядоўшчых мерапрыемстваў Мінская абласная бібліятэка зарэкамандавала сябе як тэрыторыя высокага густу і інтэлекту, дзе заўсёды гатовы здзіўляць і цешыць чытачоў усіх катэгорыяў: дзяцей маладшага ўзросту, студэнтаў, шмадзетныя сем'і, людзі сталага ўзросту. Пры гэтым увесь час удасканальваючы сваю дзейнасць, дзякуючы шматлікім вядучым, у тым ліку апублікаваным у сацыяльных сетках.

Аддзел маркетынгу і сацыякультурнай дзейнасці Мінскай абласной бібліятэкі складана назваць маладым — па мерках чалавечага веку ён яшчэ немаўля,

Дырэктар Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна Наталля Вашчыла і дырэктар Данскай дзяржаўнай бібліятэкі Югенія Калесніківа падчас Дзён Радоўскай вобласці ў Беларусі.

бо з'явіўся толькі пазалетась. Яшчэ на пачатку 2022 года культурнае жыццё ў бібліятэцы цякло спакойна і мерна — кожны аддзел па меры сваіх сіл імкнуўся разнастаіць асноўную дзейнасць уласнымі прыдумкамі і фарматамі, але гэтага было мала — бракавала маштабу, стройнай канцэпцыі прасоўвання бібліятэкі ў вялікую сацыякультурную прастору Мінскай вобласці і Беларускай сталіцы. Тады на сцэну выйшлі яны — супрацоўнікі навапачынага аддзела арганізацыі культурнай актыўнасці. Не «рыцары ў бліскучых даспехах», але людзі з досведам, энтузіязмам і, галоўнае, вялікім жаданнем вывесці сацыякультурны аспект бібліятэкі на якасна новы ўзровень. Выпадковы наведальнік лёгка можа пераблытаць яе з мастацкай галерэяй — і будзе блізка да ісціны. У аддзеле маркетынгу спраўдліва палічылі: — навошта абмяжоўвацца адной, няхай і вялікай, залай, калі ў іх распрадажэнні — уся бібліятэка, два паверхі з мільянамі кніг, прыдатных для экспанавання карцін, фотаздымкаў, работ народных майстроў і прызнаных мастакоў-прафесіяналаў? Пры гэтым тут не гоняцца за колькасцю, аддаючы перавагу якаснаму і разнастайнаму сэнсавому напайненню выставачных пляцовак. Так у сценах «Пушкіні» з'явіліся самабытныя пейзажы французскага мастака з беларускай прапіскай Івааэ і фотавыставы членаў народнага фотаклуба «Мінск», якія затым змяняюцца гіганцкімі палотнамі вядомых мэтраў айчыннага авангарда з калекцыі Яўгена Ксяневіча і фларыстычнымі калажамі Лізаветы Канстанцінавай. Экспазіцыі рэгулярна абнаўляюцца, але нязменным застаецца адно: кожны глядач, незалежна ад узросту, знаходзіць тут нешта сваё.

У культурным актыве бібліятэкі ёсць і прасторная, шматфункцыянальная выставачная (актавая) зала — і ў ёй, як кажуць, ёсць дзе разгарнуцца, як у прамым, так і ў пераносным сэнсе. Менавіта тут, як правіла, праходзяць прэзентацыі найбольш значных выставак і кніжных навінак, творчыя вечарыны і бенедысы вядомых артыстаў, напрыклад, саліста Беларускай дзяржаўнай філармоніі, кампазітара, аранжыроўшчыка і спевака Аляксандра Балотніка. Неаб'якава да жывапісу чытачы нярэдка зазіраюць у залу, каб праслухаць чарговую мастацтвазнаўчую лекцыю ад арт-эдвайзера і аўтара куратарскіх праектаў у сферы сучаснага беларускага жывапісу Дар'і Пушко. Нярэдка сцэны залы ўдзіўляюць ад тупату мноства маленькіх ног, калі групы юных аматараў музыкі падчас школьных каникулаў прыходзяць сюды на спектаклі Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Але часцей у выставачнай зале гучыць музыка — як класічная, так і сучасная, айчынная і замежная. Літаратурна-музычныя вечарыны з жывым гукам і не менш жывой рэакцыяй аўдыторыі ўжо даўно сталі візітнай карткай бібліятэкі. Часам ажыятаж на падобныя мерапрыемствы перавышае нават умяшчальнасць самой залы, у чым змаглі асабіста пераканацца ўдзельнікі аднаго з вечароў салісткі Маскоўскай дзяржаўнай акадэмічнай філармоніі Кацярыны Анохінай: да яе канцэрце давялося падсаджацца на банкеткі, дзіцячыя стулчакі і нават на падлогу, бо не хапала пасадачных месцаў.

А якая ў актавай зале цудоўная акустыка! Салісты Беларускай дзяржаўнай філармоніі не дадуць схлусіць.

Зрэшты, сацыякультурная дзейнасць Пушкіні актыўна распаўсюджваецца на інтэрнэт-прасторы. Папулярныя сацыяльныя сеткі, а таксама YouTube-канал бібліятэкі дзякуючы прафесіянальнаму выдзенню кантэнту нядаўняй выпускніцай БДУКМ Алінай Чарнавокай паспяхова прырастае падпісчыкамі, а значыць і чытачамі.

А з верасня 2023 года дырэктар бібліятэкі Наталля Вашчыла пачала ўдзельнічаць у радыёперадачах, пасля яе заманіў вядучы бібліятэкар аддзела Мікіта Мішчанка. Ён на рэгулярнай аснове наведвае студию канала «Мір» у якасці кніжнага аналітыка і збірае тысячныя прагляды падпісчыкаў папулярнага радыёканала. З перыядычнасцю раз на месяц у рамках радыёшоу «Сусветная раніца з «Пад'ёмнай сілай» тут абмяркоўваюцца самыя цікавыя навіны літаратуры і навінкі бібліятэчнага фонду разам з вядучымі перадачы Аляксем Клачковым, Антонам Котавым і Кацяй Жаваранкай.

Нялішнім будзе нагадаць і аб тым, што Мінская абласная бібліятэка — гэта не толькі пляцоўка для правядзення мерапрыемстваў, але і «кузняца талентаў», своеасаблівая «Фабрыка зорак» для беларускіх школьнікаў. Вялікі рэзананс выклікала правядзенне міжнароднага конкурсу «Пад Зоркай Венеры» ў сакавіку 2023 года, які ўжо стаў знакамітым. Амаль дзве тысячы юных чытальнікаў з усеі Беларусі і з-за яе межаў даслалі свае атэралізаваныя відэаролікі з дэкламаваннем вершаў Максіма Багдановіча. А цырымонія ўзнагароджання пераможцаў конкурсу сабрала найлепшых прыхільнікаў знакамітага беларускага паэта з усеі Беларусі і нават Расіі. Многія юныя таленты, якія прыхіталі тады ў Мінск, наведвалі бібліятэку ўпершыню. Па іх вачах і ўсмешках можна было зразумець, што вернуцца. Хто ведае, магчыма, нават ужо са сваімі сольнымі праектамі.

На мерапрыемстве, прысвечаным тэме генацыду.

Вельмі цікава, з грамадскім рэзанансам прайшла ў Мінскай абласной бібліятэцы нядаўняя прэзентацыя сумеснага з Гомельскай абласной бібліятэкай праекта «Мы не рабы! Лёсы астарбайтараў у фотадкументах, лістах і ўспамінах». Імпрэза была прымеркавана да Міжнароднага дня памяці ахвяр злачынства генацыду. Ініцыятарам стварэння праекта выступіла Гомельская абласная пракуратура і асабіста пракурор Гомельскай вобласці Віктар Марозаў. Гэтае мерапрыемства выклікала вялікую цікавасць у студэнтаў гістарычнага факультэта БДУ, курсантаў Акадэміі МУС, сталічных школьнікаў. У зале панавала напружаная цішыня, калі на экране з'явілася фотакроніка, гучалі расповеды пра трагічны лес людзей, загнаных у няволю.

З кожным годам «Пушкінка», нягледзячы на свой пажылы ўзрост, маладзее і прыгажэе, як быццам выкупаўшыся ў крыніцы казачнай «жывой вады». Усё часцей у сценах бібліятэкі можна ўбачыць маладых людзей, якія захоплены разглядаюць карціны, прыйшлі на чарговы вечар паэзіі або ладзяць тут персанальную фотасесію. Паступова наводзіць у бібліятэку становіцца для іх любімым заняткам. А супрацоўнікі бібліятэкі, імкнучыся ісці ў нагу з часам, больш не прасяць гасцей «не шумець» — радасныя эмоцыі, музыка і смех сталі такімі ж неад'ёмнымі атрыбутамі «Пушкіні», як і кніжныя паліцы, запуюненыя цікавай літаратурай. Сучасная бібліятэка — гэта спраўдны планета ведаў і цікавага вольнага часу, якая адкрывае шлях у вялікае жыццё.

Наталля ЖАРКЕВІЧ
Фота дасланы аўтарам

Пра выхаваўчы патэнцыял літаратурнай творчасці

Калі я працаваў у Магілёўскім дзяржаўным універсітэце імя А. А. Куляшова (прарэктарам, потым рэктарам), аддзел выхаваўчай работы ўзначальвала Таццяна Мікалаеўна Кузьміна. Яна прыйшла да нас працаваць з пасады сакратара па ідэалогіі Кастрычніцкага райкама КПСС г. Магілёва. Разумная, ініцыятыўная, дасведчаная ў адносінах з людзьмі — выхаваўчая работа ва ўніверсітэце з яе прыходам «закіпела». Творчыя аб'яднанні і гурткі па інтарэсах, масавыя спартыўныя спаборніцтвы, маштабныя канцэртныя праграмы, будатрады, паходы і экскурсіі, КВЗ, конкурсы прафесійнага майстэрства — усё гэта для маладых людзей стала цікавым і прывабным. У арганізацыі сваёй дзейнасці Таццяна Мікалаеўна абаялася на студэнцкі актыў — стараст акадэмічных груп, камсамольскіх і прафсаюзных лідараў, студэнцкія саветы і саветы інтэрнатаў. Яна арганізавала школу «Лідар», дзе будучыя кіраўнікі маглі атрымаваць пачатковы тэарэтычны і практычныя навыкі арганізацыйнай работы з людзьмі — на вытворчасці, у грамадскай дзейнасці, у палітычных кампаніях. Кузьміна лічыла, што ўніверсітэт павінен рыхтаваць не толькі спецыяліста-прафесіянала (інжынера, агранома, тэхнолага, урача, настаўніка), але і будучага кіраўніка. Бо праца з тэхнікай і з людзьмі мае вельмі прыкметныя адрозненні.

Творчы патэнцыял, неўтаймоўная энергія студэнтаў, умела арганізаваны і правільна скіраваны, праявіліся ва ўніверсітэце ў выглядзе высокапрафесійных канцэртаў, азартных спартыўных паядынкаў, дыскусійных клубаў, мастацкіх выстаў, літаратурных салонаў. Мы выйшлі нават на ўзровень правядзення дзён універсітэта ў горадзе Магілёве. Выступалі з лекцыямі і канцэртамі, праводзілі кансультацыі па праблемах выхавання дзяцей на ўсіх буйных прамысловых прадпрыемствах, а на гарадскім стадыёне «Спартак» зладзілі спартыўнае свята для ўсіх студэнтаў і выпускнікоў школ горада. Заўважу, што там дэманстравалі сваё майстэрства і спартыўныя дасягненні выпускнікі і студэнты ўніверсітэта — чэмпіёны Беларусі, свету і Алімпійскіх гульняў!

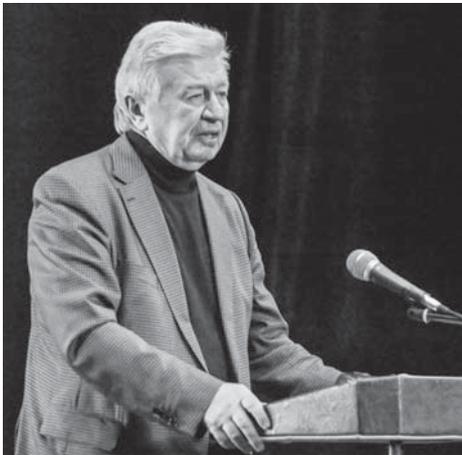
Аднойчы пасля майёй сустрэчы з жыхарамі Краснапольскага раёна да мяне падшоў бацька студэнта нашага ўніверсітэта. Ён сказаў, што яго дачка дадому прыязджае толькі змяніць сезонную вопратку, нават не начуе. На пытанне, куды ты так імчышся, адказвае: «Ва ўніверсітэт! Там так цікава!»

Так, гэта быў прынцып арганізацыі выхаваўчай работы ва ўніверсітэце: студэнт павінен быць заняты карыснымі і цікавымі для яго справамі і ў першай, і ў другой палове дня. Ад рання да ночы! Універсітэт — гэта ўнікальная магчымасць атрымаць комплекснае развіццё, патэнцыяльны запас ведаў, уманняў, творчых навыкаў. Гэта ўсё потым у жыцці вельмі спатрэбіцца!

Я быў згодзен з Таццянай Мікалаеўнай па ўсіх гэтых падыходах і метадах арганізацыі ва ўніверсітэце выхаваўчай работы, але ў адным пытанні мы з ёй разыходзіліся. Кузьміна лічыла, што аддзел выхаваўчай работы, і яна, у прыватнасці, як яго загадчык, адказвае за арганізацыю выхавання студэнтаў, а я прарэктар, настаячы на тым, што яны павінны займацца выхаваўчай работай і з выкладчыкамі.

Выкладчык ВУН — вельмі аўтарытэтны ў студэнцкім асяроддзі чалавек. Напрыклад, матэматык. Ён выкладае сваім вучням зусім для іх новае і вельмі складанае тэорыі. А сам у іх проста купаецца. І ўсе тэарэмы і формулы маладым людзям трэба зразумець, за сваёй — гэтаму ж дацэнту давядзецца здаваць залікі і экзамены. Канешне, выкладчык для іх у гэты час не проста аўтарытэт — Бог! А ён жа можа паміж доказами

Аляксандр Радзькоў.

тэрэм параіць прачытаць толькі што апублікаваны раман, ці паглядзець упадабаны ім серыял, ці выказаць сваё меркаванне пра тую або іншую міжнародную падзею, палітычнага лідара. Уяўляецца, якія гэта ўплыў і ўздзеянне на розум маладых людзей, што сталюць і фарміруюцца?! Таму і выкладчыцкі калектывы трэба выхоўваць. Бо некаторых з іх можа занесці і ў непатрэбны бок. І так бывала.

Дарэчы, хачу падкрэсліць, што студэнты паважаюць у выкладчыку больш за ўсё агульную эрудыцыю. Уяўляецца, не навуковую ступень, не веды па сваім вучэбным прадмеце, не ўменне даступна растлумачыць новае, нават не здольнасць разрадыць абстаноўку смешнай гісторыі, а перш за ўсё агульную культуру!

Мая праца ва ўрадзе, у Адміністрацыі Прэзідэнта дазваляла паглядзець на жыццё больш маштабна. Як матэматык, я прывык думаць мадэлямі, таму, разглядаючы ўсю наваколнюю рэчаіснасць як універсітэт, прыйшоў да высновы, што пісьменнікі ў ёй — гэта выкладчыкі, усе людзі — студэнты, а Праўленне Саюза пісьменнікаў — аддзел выхаваўчай работы. Такім чынам, калі мы кажам пра выхаваўчы патэнцыял літаратурнай творчасці, то трэба мець на ўвазе не толькі яго ўздзеянне на чытацкую аўдыторыю, але і планернае назапашванне ў пісьменніцкім асяроддзі.

Як студэнты традыцыйна шануюць сваіх дацэнтаў, так і ўсе людзі спакон веку прыслухоўваліся да жрацоў, філосафаў, навукоўцаў, пісьменнікаў. Яны ў грамадстве аўтарытэтным уяўленню інтэлекту, крытычнасцю мыслення, удумлівай трактоўкай жыццёвых сітуацый. Безумоўна, кожны чалавек сам лічыць сябе досыць разумным і падрыхтаваным да перыпетый жыцця, але звернуць свае намеры і запланаваныя дзеянні з аўтарытэтам ён лічыць не толькі карысным, а нават неабходным. Але для таго, каб стаць паважаным мудрацом, прыродных задаткаў мала. Гэтыя якасці фарміруюцца ўсё жыццё і ўсім жыццём. Вось таму і пісьменнікаў-мудрацоў таксама трэба выхоўваць, і гэты працэс у грамадстве павінен быць прадукцыйна арганізаваны. Прывяду прыдатны, на мой погляд, прыклад, як гэта можна рабіць.

У свой час мы з галоўным рэдактарам газеты «Беларусь сёння» Паўлам Ізотаўічам Якубовічам вырашылі ўздзейнічаць на інтэлектуальную эліту грамадства адпаведнымі публікацыямі ў гэтым СМІ. У любой газеце павінны быць раздзелы і рубрыкі для ўсёй чытацкай аўдыторыі. Таму што хтосьці цікавіцца дзейнасцю Прэзідэнта краіны і ўрада, камусьці падабаюцца палітычныя эсэ, ёсць тыя, хто захапляецца гісторыяй сваёй Радзімы, многіх прыцягваюць агляды міжнароднага становішча, але ёсць і тыя, каму патрэбен перш за ўсё месцавы календар, тэрміны пасынкавання памі-дораў у сябе на дачы, а то і толькі сканворд. Але калі чалавек адкрыў газету, ён прынамсі прагледзіць усё. А пісьменнікаў, навукоўцаў яшчэ і паслухаюць — што іх у публікацыях прыцягнула, што зацікавіла, што яны думаюць пра тую ці іншую падзею. Мудрацоў таксама трэба газетай аздачыць. І мы вырашылі пачаць серыю публікацый-разважанняў прафесара Міхаіла Іванавіча Вішнеўскага аб тым, як філосафы спазнавалі наваколны свет. Што зразумеў ва ўпарадкаванні прыроды Дэмарыт, што да гэтага дадаў Арыстоць. У чым быў не згодзен з Сакратам Платон, што прыўнеслі

ў разуменне рэчаіснасці Кант, Расел, Шапэнгаўэр, Маркс, Ленін, Салаўёў, Хайдэгер, Зіноўеў...

У газеце выйшла серыя артыкулаў і інтэрв'ю па гэтай тэматыцы. І падчас матэрыялу там была адпаведнай — для людзей, якія ўмеюць думаць і аналізаваць. Напрыклад, у адным з артыкулаў прафесар Вішнеўскі, разважаючы пра складанасці дзяржаўнага будаўніцтва, заўважыў, што Аляксандр Македонскі вялікі палкаводзец, паўсвету заваяваў, а дзяржаву стварыць не змог... Для падрыхтаванага чытача зразумела ж, што не пра Македонскага ў дадзеным выпадку казаў філосаф.

Дарэчы, Міхаіл Іванавіч апублікаваў свае погляды на развіццё філасофскай думкі ў кнізе «Філасофія і метадалогія навукі». Думаю, яна будзе карыснай кожнаму пісьменніку. І не толькі...

Выхаваўчую работу з пісьменнікамі Праўленню Саюза я прапанаваў ажыццяўляць у адпаведнасці з трыма ўстаноўкамі: не спрашчаць, не замыкаць, не адставаць.

Не спрашчаць. Лічу, што пісьменнік — гэта даследчык. Так было заўсёды. Леў Талстой, напрыклад, даследаваў успрыманне грамадствам вайны, Міхаіл Шолохаў — феномен данскіх казакоў, Іван Мележ — жыццё палешукоў. Міхаіл Іванавіч Чаргінец ужо пільна вывучаў гераічнасць і чалавечыя трагедыі Вялікай Айчыннай і афганскай войнаў, Алякс Карлюкевіч — надзвычай высокі літаратурны патэнцыял на пухавіцкім зямлі, Алякс Бадак — няпростыя адносіны асобы і грамадства, Людміла Рублёўская — мудрагелісты перапляценні гістарычных фактаў і легенд. Так ці інакш — гэта своеасаблівы навуковы пошукі. Таму на адным з пісьменніцкіх сімпозіумаў я заўважыў, што там не хапае прысутнасці тых жа філосафаў, навукоўцаў, у тым ліку фізікаў, матэматыкаў, біёлагаў, хімікаў. У сваім ступенні на тым форуме я казаў, у прыватнасці, пра тое, што сучасны пісьменнік хаця б у агульных рысах павінен ведаць і разумець законы квантавай фізікі. Чаму? Таму што жыццё грамадства таксама арганізуюцца па імавернасных законах. Ды часам і чытачам можна прадэманстравать адпаведныя веды. Напрыклад, спытаюць яны ў вас, што такое элементарная часціца. А вы адкажаце — гэта энергія! Яны ўсё адно нічога не зразумеюць, а думаць пра вас будзе добра.

У пісьменнікаў ёсць і свае, профільныя, галіновыя навуковыя праблемы. Да іх, напрыклад, можна аднесці даследаванне асноўных кірункаў развіцця сучаснай літаратурнай творчасці, вывучэнне крэатыўных магчымасцей шчгучага інтэлекту, вызначэнне для школьных і ўніверсітэцкіх навуковых праграм балансу класічнай, сусветнай і айчыннай літаратуры, моўныя і мноства іншых праблем. Ёсць над чым разважаць.

Мне могуць сказаць — добра, згодны. Пісьменнік — гэта даследчык. Ён не павінен спрашчаць выкладанне сваіх разважанняў, абавязаны абгрунтаваць зробленыя ў сваіх творах высновы і прагнозы. І прыклады прыведзены ў доказ такой устаноўкі добрыя. Раіць і прапанаваць лёгка. А сам? Як сам рэалізуюць гэтыя прынцыпы — не спрашчаць, грунтоўна даследаваць, знаходзіць у літаратурнай творчасці знешне схаваныя ад людзей заканамернасці? Спрабаваў! У кнізе «Мой фізікат» імкнуўся вывучыць унутранае ўпарадкаванне ўніверсітэцкага жыцця з пазіцыі функцыянавання фізіка-матэматычнага факультэта. У працы «Рэктары» спрабаваў паказаць значнасць для развіцця грамадства кагорты гэтых людзей, а ў кнізе «Пра матэматыку і матэматыкаў» вывучаў магчымасці навуковай творчасці ў адной асобна ўзятай краіне. Як гэта атрымалася — меркаваць ужо не мне.

Даследчы падыход да літаратурнай творчасці дае адпаведныя публікацыямі ў гэтым СМІ. Напрыклад, чытачы кнігі «Пра матэматыку і матэматыкаў» заўважылі яе патрыятызм. Прадметны! Яны мне пісалі, што яшчэ больш сталі ганарыцца сваёй краінай, даведаўшыся, што беларускія матэматыкі рашалі задачы, непасільныя іх калегам з іншых краін.

Не спрашчаць. Але гэта не азначае пісаць мудрагеліста, складана, недаступна для шырокага кола чытачоў. Малодшым школьнікам не трэба выкладаць нават мастацкай мовай квантавую механіку, але аўтар кнігі для гэтых дзяцей павінен ведаць, што яна ёсць і рэзультатыўна працуе. У гэтым выпадку трэба пісаць на зразумелай для адпаведнага ўзросту мове, але абгрунтавана, з улікам усяго аб'ёму чалавечых ведаў. Згодзен, гэта асабліва майстэрства — пісаць для дзяцей значна складаней, чым для дарослых. І яшчэ трэба ўлічваць тое, што сучасным дзецам праз той жа *TikTok* ужо вядомы шматлікі навуковыя факты. Бяда толькі ў тым, што яны не сістэмныя і вельмі павярхоўныя.

Не замыкацца. Письменнік заўсёды быў грамадскім дзеячам. Толькі седзячы за письменніцкім сталом, мала што спазнаеш у жыцці. Нават з кнігамі, тэлевізарам і інтэрнэтам. Трэба ісці ў людзі! Гэтая формула не са старэла. У жыцці трэба акунуцца, сустрэцца з рознымі людзьмі, пагутарыць з імі, зразумець, чаго яны хочуць і што прапаноўваюць. А калі яшчэ і пакараваць імі, разумеючы, што любое новаўвядзенне яны прымаюць далёка не адразу, іх трэба доўга і грунтоўна пераконваць. І не кожнага пераканаш, а рабіць усё адно трэба. Пры гэтым неабходна самому паверыць у перспектывунасьць прынятых рашэнняў. Вось дзе выхоўваецца письменнік і фарміруецца яго творчы патэнцыял. Мы замкнуліся ў сваіх «тусоўках». Прэзентуем адзін аднаму свае кнігі, захапляемся ці сварымся, але толькі паміж сабой. Іван Шамякін узначальваў Вярхоўны Савет БССР, Якуб Колас быў намеснікам Прэзідэнта АН БССР, сярод членаў гэтай акадэміі былі Пятро Плёбка, Іван Навуменка і многія іншыя беларускія письменнікі. Яны стаялі ў адным шэрагу са знакамітымі навукоўцамі-фізікамі, матэматыкамі,

хімікамі... Афіцыйна прызнаныя даследчыкі! А цяпер у шэрагах акадэмікаў няма ні педагогаў, ні псіхолагаў, ды і письменнікаў зусім мала. Але гэта ў першую чаргу наша віна. Письменнікам трэба абараняць дысертацыі, загадваць кафедрамі, балатавацца ў акадэмію, вылучацца ў дэпутаты. Не замыкацца. І тады письменніцкіх назіранняў для выдання новых раманаў будзе значна больш.

Не адставаць. Блогер — гэта письменнік ці не? Яго ж слухаюць ці чытаюць мільёны падпісчыкаў. Існуе меркаванне, што тыя, хто чытае кнігі, заўсёды будуць кіраваць тымі, хто глядзіць тэлевізар. А жыццё сёння паказвае, што талковыя кіраўнікоў становіцца ўсё менш. Не чытаюць? Вядзь, і тэлевізар ужо не глядзяць. Усе ў тэлеграм-каналах. Іх бы паспець за дзень прагледзець. Таму письменнікам, каб не адстаць, не вярта засяроджвацца толькі на напісанні і выданні кніг. Вельмі патрэбны арыгінальныя, сучасныя сцэнарыі фільмаў і п'есы для спектакляў, душэўныя песні і зямальныя мультфільмы, чароўныя казкі і праніклівыя вершы. Усё трэба. Але і падаваць іх давядзецца ўсімі

спосабамі — праз непасрэдня зносіны з чытачамі, праз асабісты блог, праз экран і, безумоўна, праз кнігу.

Мне бачыцца, што ў выхаванні письменнікаў можна кіравацца пазначанымі прынцыпамі. Тады і чытачоў мы правільна выхаваем. Праўленню Саюза письменнікаў Беларусі ў развіцці літаратурнага патэнцыялу ў выхаванні трэба ў першую чаргу задзейнічаць письменнікаў. Таму што яны ствараюць школьныя і ўніверсітэцкія праграмы па літаратуры, пішуць навучальную, метадычную і мастацкую літаратуру для школьнікаў і студэнтаў і тым самым шмат у чым фарміруюць ідэалагічны ўстаноўкі, прывіваюць мастацкі густ, дапамагаюць чалавеку знайсці сваё месца ў жыцці, адбыцца як карысна грамадству і самому сабе асоба. Таму я і сцвярджаю, што выхоўваць трэба і выкладчыкаў жыцця — письменнікаў. Хоць лавжаная Таццяна Мікалаеўна Кузьміна са мной можа і не пагадзіцца.

Аляксандр РАДЗЬКОЎ,
доктар педагагічных навук, прафесар
Фота Кастуся ДРОБАВА

Кніга як сродак выхавання. З вопыту пісьменніцкай арганізацыі Міншчыны

Калі разглядаць узаемасувязь літаратуры ці асобнай кнігі і выхавання абагульняючы, то ўсё залежыць ад прывабнасці створаных намі мастацкіх вобразаў. І няважна, для якога ўзросту гэтая кніга.

Наша айчынная літаратура мае непарыўную традыцыйную сувязь з працэсам выхавання. І ў значнай частцы гэта тычыцца літаратуры для моладзі. Хачу адзначыць, што ў Мінскім абласным аддзяленні Саюза пісьменнікаў склаўся дастаткова моцны літаратурна-выхаваўчы патэнцыял для ўплыву менавіта на гэтую частку беларускага грамадства. Створаныя пісьменнікамі Міншчыны творы ў сваёй большасці маюць сур'езную сацыяльную значнасць. А гэта — залог іх запатрабаванасці і выхаваўчай якасці. Самы свежы прыклад — наш калектыўны тэматычны зборнік «Званой перазвон», які прысвечаны 80-годдзю Хатынскай трагедыі. Гэта вынік своеасаблівай літаратурнай памяці аб ахвярах Хатыні і іншых спаленых у гады Вялікай Айчыннай вайны вёсак Міншчыны. Удзел у праекце прынялі больш за 30 паэтаў, празаікаў, публіцыстаў, членаў амаатарскіх літаратурных аб'яднанняў вобласці. Іх творы змяшчаліся на інтэрнэт-сайце аддзялення, і найлепшыя з іх потым склалі зборнік. Гэтая кніга для грамадзян усіх узростаў. Бо сваім зместам яна выклікае пачуцці, якія адзін з аўтараў назваў «рэзкімразнаўчым болю», а другі — «вібрацыйнай памяццю». Выданне разышлося за два тыдні.

Шмат гадоў існуе сумесны ваенна-патрыятычны праект выдавецтва «Беларусь» і найстарэйшага члена аддзялення — публіцыста, кандыдата гістарычных навук Барыса Далгатавіча «Гісторыя для школьнікаў». За мінулы час свет пабачылі 16 кніг з серыі. Толькі ў бягучым годзе выйшла некалькі з іх, у тым ліку «І на Тыхом океане свой законлівы поход», «Командармы — нашы землякі», «На вершыне славы», «Генеральскія дынастыі в Беларусі» і «Адміралы-франтовікі — нашы землякі». Гэта невялікія па аб'ёме кніжыца з абагульненымі звесткамі пра беларусаў, якія па-геройску змагаліся з ворагам у часы Вялікай Айчыннай вайны. Письменнік, якому ў 2024 м споўніцца 90 гадоў, актыўна працуе і цяпер як навуковец-даследчык. І, наколькі я ведаю, планы мае яшчэ на гады наперад. Барыс Дзмітрэвіч, па сутнасці, сам стаў для моладзі нашага Саюза прыкладам самаадданасці навукова-літаратурнай справе.

Ярка выяўлены педагагічна-выхаваўчы напрамак маюць творы пісьменніка Віктара Кажуры, настаўніка беларускай мовы і літаратуры з Вілейкі. Ён з'яўляецца аўтарам «Азбукоўніка», «І загучала слова...» — навукова-пазнавальных выданняў для вучняў маладшага школьнага ўзросту, якія былі выдадзены пры падтрымцы Акадэміі паслядыпломнай адукацыі і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. Іх агульны тыраж склаў больш за 29 000 экзэмпляраў. Віктар Віктаравіч актыўна супрацоўнічае з выдавецтвам «Народная асвета». У 2022 годзе ў серыі «Школьная энцыклапедыя» выйшла яго захапляльная па змесце кніга «Энцыклапедыя юнага натураліста» для вучняў маладшага і сярэдняга школьнага ўзросту. Гэтая серыя будзе мець аўтарскі працяг у выглядзе кнігі «Энцыклапедыя юнага этнографа».

У 2023 годзе рэалізаваны сумесны праект Дзяржаўнага пагранічнага камітэта, Міністэрства адукацыі і Мінскага абласнога аддзялення СІБ, накіраваны на ваенна-патрыятычнае выхаванне моладзі. Пры фінансаванні падтрымцы Дзяржаўнага камітэта і Мінскага абласнога аддзялення «Адукацыя і выхаванне» выдала маю кнігу «Судьбой повенчаны с границей» накладам 3000 экзэмпляраў. Яна прысвечана сучасным героям граніцы, яе змест накіраваны на папулярызаванне пагранічнай службы і прафесіі абаронца Айчыны. Выданне трапіла ў большасць устаноў адукацыі краіны.

Леанід Крыванос.

Міністэрства інфармацыі для выдання ў 2023 годзе сацыяльна значнай літаратуры ў адпаведны спіс уключыла кнігі адзінаццаці пісьменнікаў аддзялення. Усе яны — для моладзі, у асноўным школьнага ўзросту. Тут трэба адзначыць выдадзены Выдавецкім домам «Звязда» кнігу казак для дзяцей сярэдняга і старшага школьнага ўзросту пісьменніка з Чэрвеня Генадзя Аўласенкі «Як сям сьноў лесніка чорта перахітрылі». Гэта своеасаблівы працяг новага, па сутнасці, прыдуманнага аўтарам літаратурнага жанру — тапанімічных казкі. Першая такая кніга «Таямніцы назваў» выйшла з-пад пяра Генадзя Пятровіча ў 2022 годзе і тычыцца населеных пунктаў Пухавіцкага раёна. У новай кнізе ён у казачнай форме расказвае пра паходжанне назвы таго ці іншага населенага пункта ўсёй Мінскай вобласці. Творы карысныя пры вывучэнні гісторыі малой радзімы.

У сыходзячым годзе Мінская абласная бібліятэка імя А. С. Пушкіна сумесна з раённымі бібліятэкамі вобласці і іншымі культурна-асветніцкімі ўстановамі рэалізавала абласны праект «Письменнікі — ураджэнцы роднага краю». Мэта праекта — фарміраванне патрыятычных пачуццяў, любові да малой радзімы. Актыўны ўдзел у рэалізацыі прыняло Мінскае абласное аддзялення Саюза пісьменнікаў. Нашы прадстаўнікі працавалі ў складзе журы арганізаванага кніжніцкай рэспубліканскага літаратурнага конкурсу чыгальнікаў, прысвечанага творчасці Максіма Багдановіча. Удзел у ім прынялі больш за 2000 дзяцей і падлеткаў з усіх куткоў Беларусі. Таксама ў межах гэтага праекта творы некаторых пісьменнікаў нашага аддзялення былі ўключаны ў спецыяльныя планы цэнтральных раённых бібліятэк па папулярызаванні іх творчасці: Віктара Кажуры — Вілейскай, Галіны Нупрэйчы — Клецкай, Фёдора Гурыновіча — Салігорскай, Кацярыны Хадасевіч-Лісавой — Старадарожскай. Лічу, гэта важкі паказчык іх творчасці.

Увогуле, дзіцячы сад, школа, іншыя адукацыйныя ўстановы — гэта тыя цэнтры духоўнага і маральнага, грамадзянскага станаўлення падрастаючага пакалення, дзе кніга ў якасці сродку выхавання запатрабавана ў першую чаргу. Таму прыемна, што некаторыя творы дзіцячых пісьменнікаў аддзялення вывучаюцца ў межах школьнай і пазашкольнай праграмы. Напрыклад, таго ж Генадзя Аўласенкі, Лёлі Багдановіч, Кацярыны Хадасевіч-Лісавой, Віктара Кажуры, Зіновія Прыгодзіча, Святланы Быкавай.

Актыўна ў дзіцячай літаратуры працуюць Ірына Карнаухава, Сяргей Клімковіч, Галіна Нічыпаровіч

і іншыя. Іх творы карыстаюцца папулярнасцю ў дзіцячым і падлеткавым асяроддзі, спрыяюць выхаванню ў дзетак найлепшых чалавечых якасцей. Напрыклад, выдадзеная ў 2022 годзе выдавецтвам «Беларусь» кніга Ірыны Карнаухавай «Необычные истории» з часам стала не толькі папулярнай сярод маленькіх чытачоў, але і своеасаблівым літаратурна-мастацкім падручнікам для педагогаў, якія займаюцца пазашкольнай работай са школьнікамі.

Лаўрэатам Нацыянальнай літаратурнай прэміі 2023 года ў намінацыі «Лепшы твор для дзяцей і юнацтва» стала Алена Стальмах за кнігу «Пашка і сонечны праменьчык», а гумарыст, дзіцячы пісьменнік з Маладзечна Аркадзь Жураўлёў — лаўрэатам літаратурнай прэміі Мінскага абласнога выканаўчага камітэта ў намінацыі «Дзіцячая і юнацкая літаратура» за кнігу казак «Чароўныя словы» (гэтай прэміяй ўзнагароджваюцца літаратуры Міншчыны раз на два гады).

Мы актыўна папулярызуюем творчасць класікаў Айчынай літаратуры і сваіх калег. Дзеля гэтага праводзяцца сустрэчы з чытачамі ў адукацыйных установах і не толькі. Штогод пісьменнікі Міншчыны падчас летніх школьных канікул актыўна ўдзельнічаюць у рэспубліканскай акцыі «Лета з добрай кнігай» і дзіцячых аздараўленчых установах вобласці. У гэтым годзе ўдзел у ёй прынялі каля дваццаці літаратараў у Нясвіжскім, Стаўбюжскім, Смалевіцкім, Уздзенскім, Дзяржынскім, Валожынскім, Мінскім, Пухавіцкім раёнах і ў сталіцы. Ужо другі год запар пры падтрымцы аблвыканкама мы праводзім маштабны выезд (не менш за 7 пісьменнікаў адначасова) ў рамках акцыі «Лета з добрай кнігай» у Нацыянальны дзіцячы адукацыйна-аздараўленчы цэнтр «Зубраня» ў Мядзельскім раёне. І для кожнага з удзельнікаў там знаходзіцца свая аўдыторыя. На наступны год нас запрасілі выступіць адначасова і перад дарослай аўдыторыяй супрацоўнікаў «Зубраня». Што мы з задавальненнем, спадзяюся, і зробім.

Можна шмат разважаць на тэму ўзаемадзеяння літаратуры і выхавання, ролі ў гэтым працэсе кнігі. Але вольна на што, на маю думку, неабходна звярнуць увагу, каб выхаваўчы эффект айчынай літаратуры толькі павялічваўся.

Час паказвае неабходнасць арганізацыі штогадовых сумесных з Міністэрствам адукацыі і буйнымі выхаваўчымі ўстановамі сацыяльна значных літаратурных праектаў (як рэспубліканскіх, так і рэгіянальных, маю на ўвазе напісанне канкрэтных твораў) пры ўмове іх абавязковага бюджэтнага фінансавання. Па прыкладзе Міністэрства інфармацыі.

Неабходна далучаць пісьменнікаў да работы ў сродках масавай інфармацыі ўсіх узростаў з аўтарскімі літаратурна-мастацкімі і публіцыстычнымі матэрыяламі па асветленні, аналізе і ацэнцы важных дзяў грамадства і моладзі падзей і працэсаў. На жаль, апошнім часам у рэгіянальнай грамадска-палітычнай прэсе зніклі літаратурныя старонкі з творами мясцовых літаратараў. Не відаць цікавай мастацкай публіцыстыкі.

Існуе неабходнасць пашырэння дыяпазону выкарыстання патрыятычных літаратурных твораў сучасных пісьменнікаў (кіно, тэатр, тэлебачанне і інш.). Письменнікам неабходна актывізаваць пошук сучасных вострых і актуальных тэм, а дзяржаве — аказваць матэрыяльную падтрымку такім праектам. На ўмове папярэдняга і адраснага дзяржаўнага сацыяльнага заказу, а не конкурсу, які нівельруе творчыя аўтарскія задумкі жорсткімі рамкамі пра што пісаць і заведмай суб'ектывізацыя ацэнкі журы. Конкурс у дадзеным выпадку — элемент недаверу да пісьменніка.

Леанід КРЫВАНОС,
старшыня Мінскага абласнога аддзялення СІБ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Вечнае светлае дзяцінства

Выстаўка «Чысты звон» маладой мастачкі Марыі Богдан працуе ў галерэі «Арт-Фабрыка» да 15 студзеня. Партрэты, пейзажы, нацюрморты, бытавыя сюжэты — жывапіс аўтара адлюстроўвае свет, дзе пануе шчасце і дабрабыт. З гадамі ідэалізаванае вясковае дзяцінства можна лічыць галоўнай тэмай персанальнага праекта, у які ўвашлі асобныя работы і аднайменная серыя.

«Гэтым разам абавкаў не было...», 2023 г.

Марыя Богдан нарадзілася ў 1998 годзе ў Мінску. Маляваннем займаецца з ранняга дзяцінства. Талент разглядела яе бабуля — яна адвела дзяўчынку ў студию выяўленчага мастацтва ў Смалявічах. Першым настаўнікам стала Наталля Камінская, якая і сёння выкладае ў дзяцей. У 2016 годзе Марыя Богдан скончыла Мінскую дзяржаўную гімназію-каледж мастацтваў па спецыяльнасці «Дызайн графічны». Асаблівую ўдзячнасць мастачка выказвае некаторым педагогам, сярод якіх — Генадзь Сухамлінаў, Наталля Разуменка і Святлана Данская. У 2022 годзе скончыла Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт:

паўстае больш значнай прыступкай да папулярызаванай творчасці.

Цікава, жывапісец выклікае найперш наваколны свет, праз які, натуральна, выяўляецца ўнутраны. Між тым выстаўка «Чысты звон» сведчыць пра тое, што мастачку амаль не хваляюць гарадскі пейзаж і выразная пастараль, найбольш істотныя для яе вясковыя матывы — усё тое, што звязана ўласнымі цёплымі пачуццямі, светлымі ўспамінамі. Схапіць момант і адлюстраваць дэталі той ці іншай падзеі — галоўная творчая задача Марыі Богдан. Патрэбны ў гэтым рэчышчы настроі ствараюць святло і цёплыня, працы над якімі надаецца асаблівая ўвага.

Некаторыя работы кампазіцыйна падобныя да фотаздымкаў — мастачка імкнулася дакладна перадаць успаміны дзяцінства, нешта, напэўна, мог падказаць і сямейны фотаальбом. Уласна карціны серыі «Чысты звон» крышачку нагадваюць выцвілыя фотакарткі: пазіруюць басаногія дзеці, крэйдай малюе на асфальце, не заўважаючы нікога побач, іншы маленькі герой, абдымае котку, радая такому сяброўству, зусім маленькая дзяўчынка... І ўсе персанажы выглядаюць такім чынам, баццам іх сфатаграфавалі нехта з родных на доўгую памяць. Месцамі гэта зроблена менавіта такім чынам, як гэта рабілі раней, некалькі дзесяцігоддзяў

вучылася на архітэктурным факультэце па спецыяльнасці «Архітэктурны дызайн».

З 2007 года творца ўдзельнічае ў разнастайных конкурсах і пленэрах у Беларусі і за яе межамі. Работы аўтара знаходзяцца ў прыватных калекцыях Беларусі, Расіі, Польшчы, Літвы, Азербайджана, Францыі і Вялікабрытаніі. Удзельнічае ў калектыўных праектах, але паспела арганізаваць 9 персанальных. Размяшчаліся яны на сціпрых выстаўчых пляцоўках, напрыклад, у Беларускай дзяржаўнай філармоніі, Новым драматычным тэатры, кавярні «Месца»... Выстаўка ў галерэі «Арт-Фабрыка»

3 серыі «Чысты звон», 2023 г.

таму, не ў такую пару, калі мастачка была маленькай. Нават вопрагта, у якую Марыя Богдан апранула сваіх герояў, не адпавядае пачатку 2000-х. Напэўна, такая супярэчнасць — адна з прыкмет ідэалізацыі аўтарам вясковага дзяцінства... Ды і наша мінулае паўстае перад намі несапраўднае, ці не так?

Яўгенія ШЫЦЬКА

3 серыі «Чысты звон», 2023 г.

«Браслаўскія азёры. Месца сіня», 2023 г.

зваротная сувязь

У гасцях у дванаццаці месяцаў

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты.

У выхадны — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты». У нядзелю і панядзелак у радыёверсіі тэлеперадачы «Суразмоўцы» — сустрэча з паэтэсай Алінай Легастаевай.

У праграме «Літаратурная анталогія» па буднях — аповесць Чарльза Дзікенса «Калядны харал» (у выкананні Уладзіміра Рагаўцова). У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — «Дванаццаць падзвігаў Геракла» Пятра Васючэнка.

У перадачы «Літаратурныя гісторыі» — апавяданні айчынных і замежных аўтараў. У праекце «Прачудым радком» — зваршыльная перадача сумеснага праекта

канала «Культура» і Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, прысвечанага 110-годдзю выхаду кнігі песняра «Шляхам жыцця», у нядзелю ў выкананні Алега Вінярскага прагучаць вершы беларускіх паэтаў пра зіму.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівія». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

4 студзеня — на пасяджэнне студыі «Малінаўскія галасы» (вул. Слабадская, 27). Творчы кіраўнік Іна Фралова. Пачатак у 16.00.

5 студзеня — у Школу юнага літаратара пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ (вул. Фрунзэ, 5). Пачатак у 16.00.

6 студзеня — на вечар памяці паэта Міколы Шабоўіча, які адбудзецца ў публічнай бібліятэцы № 1 імя Л. Талстога (вул. Маскоўская, 18). Пачатак у 15.00.

з рэдакцыйнай пошты

Міхась ПАЗНЯКОЎ

***

У братэрскай Кітаі ізноў землятрэс,
Зноў загінулі мірныя людзі,
Горкі боль скалануў Беларусь,
Апякаючы кожнаму грудзі.

Спачуваем вам шчыра, браты,
Ваша гора і мы падзяляем.
І цяпер, як раней і заўжды,
З дапамогай сяброўскай спяшаем.

Колькі вы падстаўлялі пачло,
Беларусь, як сястру, ратавалі —
Ад чарнобыльскіх грозных мячоў,
Ад развальнай варожаснай хвалі.

Каб планету дабром мацаваць,
Беларусь і Кітай паяднаны.
Нам сяброўства масты будаваць,
Нам сумесна гаіць нашы раны.

Мы смуткуем з табой, Кітаі,
Нашы сэрцы сіцскаюцца болям.
Толькі ж нас не ахопіць адчай,
Нас не здолее гора ніколі!

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзімева
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфарав
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:

220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:

220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lit_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзелы крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:

63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
63856 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друку
28.12.2023 у 11.00.
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 664

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 38200000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 2852
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 4686001 2 3 0 5 2